ՓԱՌՔ ՔԵԶ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԴՈՒ
ՎԵՐԱԾՆՎԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԱՅՆ

АЙРЕНИКИ ДЗАЙН
HAYRENIKY DZAYN

ՍՓՅՈՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ ◆ ԼՈՒՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ 1965 Թ. ◆ 7 ՓԵՏՐՎԱՐԻ 1973 Թ., № 6 (394)

ՆՈՐ ՀԱՍՏՈՑՆԵՐ

Սառը ճնշման նոր հաստոցի արտադրության կազմակերպումը, որն իրականացվեց անցած տարվա վերջին, մեծ ջանքեր խլեց Լենինականի հղկող հաստոցների գործարանի ինժեներա-տեխնիկական աշխատողներից ու բանվորներից։ Նախատեսված է այս տարի թողարկել մեծ պահանջարկ ունեցող այդպիսի 218 ավտոմատ հաստոց, որի արտադրության համար այժմ ստեղծվում է առանձին տեղամաս։

Զգալի չափով կընդլայնվի նաև հատուկ և ադամանդե հղկող հաստոցների արտադրությունը։

Հաստոցաշինարարները տարվա ընթացքում պատվիրատուներին կառաքեն տարբեր նշանակության 1.850 հաստոց։

ՆԵՐԴՆՈՒՄ Է «ԱՎՏՈՄԱՏԻԿԱ»-Ն

Կիրովականի «Ավտոմատիկա» գիտահետազոտական ինստիտուտի աշխատողները Մոսկվայի, Լենինգրադի և Վոլգայի հղկանյութերի գործարաններում արմատավորված համակարգերի հիման վրա մշակել են թունելային վառարանների ավտոմատ կառավարման տիպային համակարգ, որը կներդրվի երկրի բոլոր նմանատիպ գործարաններում։

Արտադրության ընթացքի ավտոմատ կառավարման՝ Կիրովականի մակնիշը կրող համակարգերն այսօր հաջողությամբ աշխատում են Բալխաշի, Նորիլսկի լեռնամետալուրգիական, Կարագանդայի, Ուսոլիեի քիմիական կոմբինատներում և երկրի այլ խոշոր ձեռնարկություններում։

ՄԵԾ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԻ ՎԱՎԵՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Անցած 1972 թվականը, որ պատմության մեջ մտավ որպես ՍՍՀՄ կազմավորման 50-ամյա հոբելյանի տարի, միաժամանակ նշանավորվեց երկրի տնտեսական, սոցիալական, քաղաքական կյանքի մեծ իրագործումներով, աշխատանքային նվաճումներով։ Սովետական մարդկանց անձնվեր ջանքերով կյանքի կոչվեցին շատ գործեր, որոնք կանխագծված էին Սովետական Միության կոմունիստական կուսակցության XXIV համագումարի որոշումներով։ Այդ մասին են պատմում ավարտված տարվա արդյունքների վերաբերյալ օրերս հրապարակված վիճակագրական հաղորդագրությունները։

Զգալի առաջընթաց է արել սովետական երկրի արդյունաբերությունը։ Նախորդ տարվա համեմատությամբ արդյունաբերական արտադրանքի աճը կազմել է 6,5 տոկոս։ Ընդ որում զարգացման իրական չափերը պատկերացնելու համար հարկ է նկատել, որ ամեն մի անցնող տարվա հետ աճի յուրաքանչյուր տոկոսը գնալով դառնում է ավելի մեծակշիռ։ Հենց միայն 1972 թվականին երկրի արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը երկու անգամ ավելի էր, քան նախապատերազմյան բոլոր հնգամյակների արտադրանքը և 14 անգամ ավելի էր 1940 թվականի մակարդակից։

Բոլոր միութենական հանրապետությունները, այդ թվում և Հայկական ՍՍՀ, հաջողությամբ են կատարել տարվա համար նախատեսված առաջադրանքները։

Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական տնտեսության զարգացման 1972 թվականի պետական պլանի կատարման արդյունքների վերաբերյալ Հայկական ՍՍՀ կենտրոնական վիճակագրական վարչության հաղորդագրությունը ուշագրավ տվյալներ է պարունակում հանրապետության նոր վերընթացի մասին, որ ձեռք է բերվել տնտեսության, գիտության ու մշակույթի ասպարեզում։

Սպառման և կուտակման համար օգտագործված ազգային եկամուտը 1972-ին աճել է ավելի քան 100 միլիոն ռուբլով և կազմել երեք միլիարդ ռուբլի։ Ընդ որում ազգային եկամտի մոտ երեք քառորդը օգտագործվել է սպառման համար, իսկ մնացածը՝ սոցիալիստական արտադրության ընդլայնման և համապետական այլ կարիքների համար։

Հանրապետությունում արդյունաբերական արտադրության աճը նախորդ տարվա համեմատությամբ կազմել է 4 տոկոս։ Արդյունաբերության մեջ աշխատանքի արտադրողականությունը աճել է 1,8 տոկոսով։

Արտադրանքի առավել աճ է տեղի ունեցել կուլտուր-կենցաղային և տնտեսական գործածության ապրանքների արտադրության, մեքենաշինության և մետաղամշակման, շինանյութերի արդյունաբերության ճյուղերի գծով։

1972 թվականին ստեղծվել են մոտ 60 անուն նոր նմուշի մեքենաներ, ապարատներ և սարքեր, սկսվել է 57 անուն նոր տեսակի արդյունաբերական արտադրանքների սերիական թողարկումը։

Արտադրության մեքենայացման ու ինտենսիֆիկացման, տեխնոլոգիական պրոցեսների բարելավման, սարքավորումների արդիականացման և այլ միջոցառումների շնորհիվ մեծացել են գործող ձեռնարկու-

(Շարունակությունը՝ 2-րդ էջում)

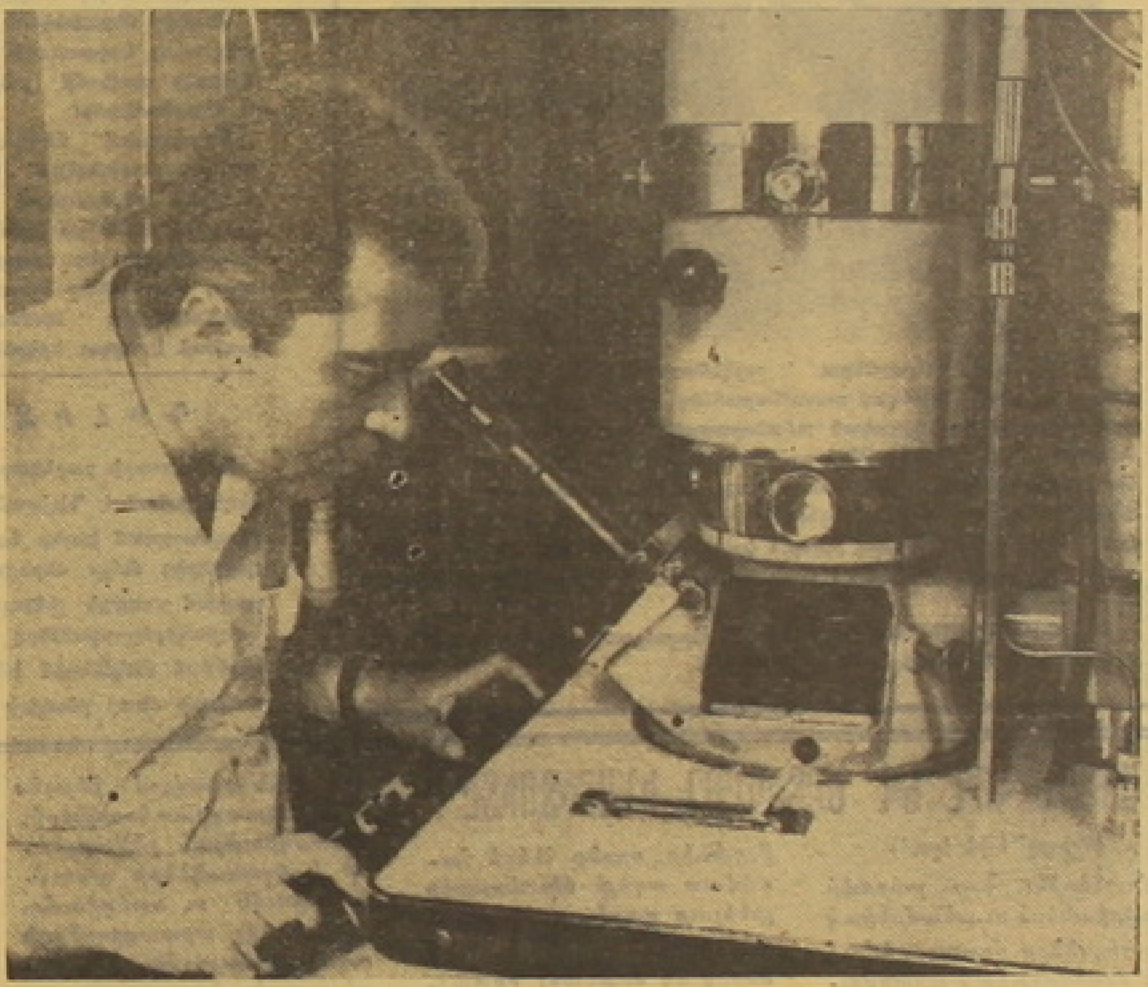

Ինստիտուտի ֆիզիկա-քիմիական լաբորատորիայի էլեկտրոնային մանրադիտակի խմբի ղեկավար Զ. Մուրադյանը աշխատանքի պահին։

ԱՌԱՋԱՐԿՈՂ ԵՎ ԱՐՏԱԴՐՈՂ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ

Երևանի պոլիմերների համամիութենական գիտահետազոտական նախագծային ինստիտուտի դիրեկտոր Նորայր Կարապետյանի ցույց տված հեռագրերը կրում են ամենատարբեր հասցեներ.

— Յուրաքանչյուր արտադրատեսակ, որ մշակել են մեր մասնագետները, արտադրության յուրացումից առաջ արդեն բազմաթիվ պատվիրատուներ ունի Սովետական Միության ձեռնարկություններում։ Այս հեռագրերը այն նոր արտադրանքի պատվերներն են, որ մենք թողարկելու ենք գործարկման ընթացքում գտնվող մեր փորձարարական գործարանում։ Այստեղ մենք կիրառում ենք պոլիմերի՝ լատեքսից նոր տիպի անջատման (սառեցման միջոցով), չորացման, ծրարման և այլ գործողությունների նոր եղանակներ։ Այդ գործընթացները կիրականացվեն նորագույն տեխնիկայի և սարքավորումների շնորհիվ։

Ինստիտուտը, որ գտնվում է Կիրովի անվան քիմիական կոմբինատի տարածքում և ամենասերտ շփման մեջ է արտադրության հետ, լայնորեն հայտնի է Սովետական Միությունում։ Նրա առաջարկած արտադրատեսակները որակով չեն զիջում արտասահմանյան լավագույն

(Շարունակությունը՝ 2-րդ էջում)

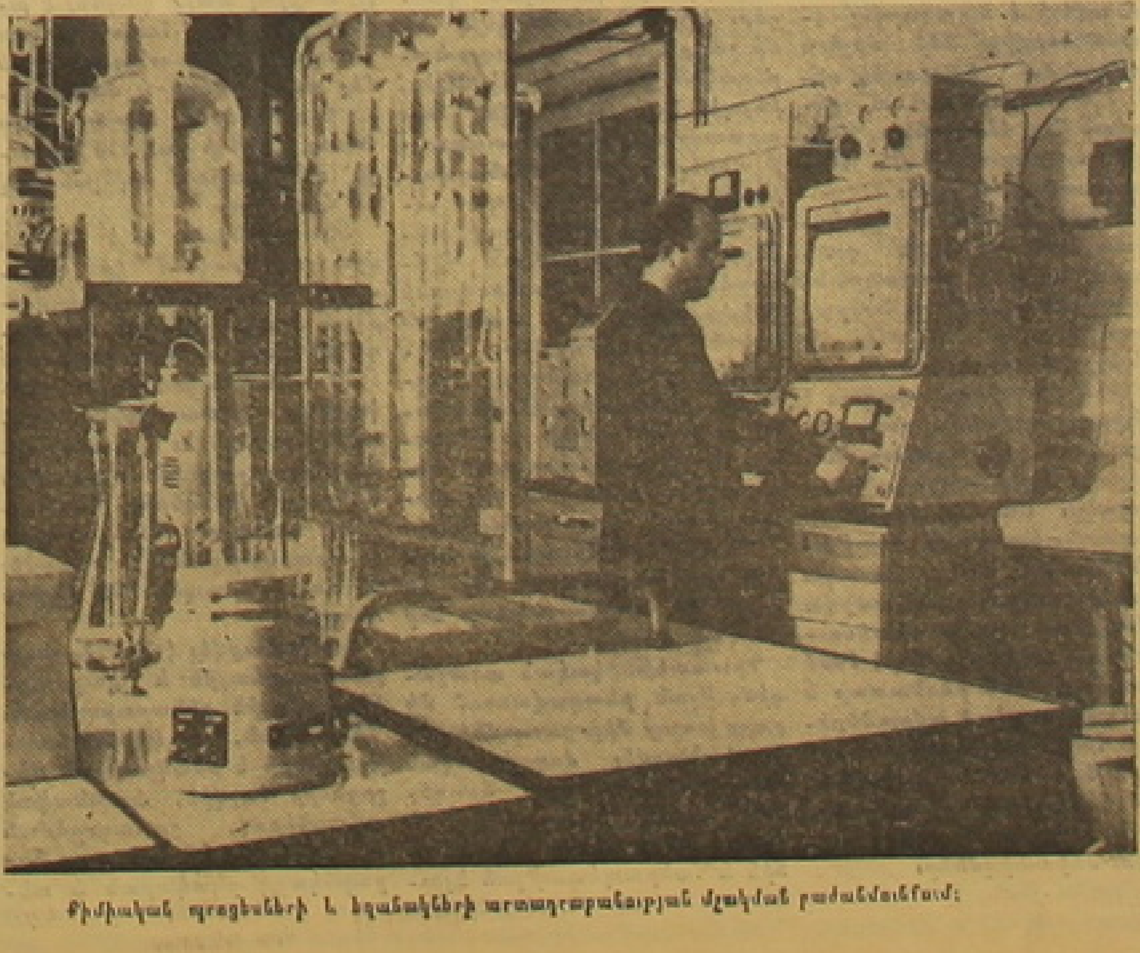

Քիմիական ռեագենտների և նյութերի արտադրության փորձնական բաժանմունքում։

Հայաստանի քաղաքներում և շրջկենտրոններում գործում են բազմաթիվ պրոֆտեխնիկական ուսումնարաններ, որոնք որակյալ կադրեր են պատրաստում ժողովրդական տնտեսության տարբեր բնագավառների համար։ Հոկտեմբերյանի № 1 պրոֆտեխնիկական ուսումնարանը մեխանիզատորների և գյուղատնտեսական այլ մասնագետների պատրաստման հանրահայտ հաստատություններից է։ Նրա բազմաթիվ շրջանավարտներին այսօր կարելի է հանդիպել ինչպես Հոկտեմբերյանի, այնպես էլ Հայաստանի այլ շրջանների կոլտնտեսություններում և պետական տնտեսություններում։

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՈՒՄ.— Վարպետ Մ. Արշակյանը սովորողներին ծանոթացնում է մեքենաների կառուցվածքին։

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է ՍՈՎԵՏԱ-ՌՈՒՄԻՆԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ 25-ԱՄՅԱԿԻՆ

Փետրվարի 5-ին արվեստի աշխատողների տանը տեղի ունեցավ ժողով՝ նվիրված Սովետական Միության և Ռումինիայի Սոցիալիստական Հանրապետության բարեկամության, համագործակցության ու փոխօգնության պայմանագրի 25-րդ տարեդարձին։

Ժողովը ներածական խոսքով բաց արեց Հայաստանի կոմկուսի Երևանի քաղկոմի քարտուղար Վ. Ստեփանյանը։

Զեկուցումով հանդես եկավ սովետա-ռումինական բարեկամության ընկերության հայկական բաժանմունքի նախագահ Հ. Ղափլանյանը։ Նա ասաց, որ քառորդ դար առաջ ստորագրված պայմանագիրը համապատասխանում է երկու երկրների արմատական շահերին, կարևոր դեր խաղում սովետա-ռումինական հարաբերությունների զարգացման գործում։ Զեկուցողը նաև նշեց, որ ընկերության հայկական բաժանմունքը հանրապետությունում ակտիվորեն պրոպագանդում է բարեկամական ռումին ժողովրդի տնտեսական, գիտական, մշակութային նվաճումները։ Գործարաններում, ֆաբրիկաներում, մշակույթի հաստատություններում անց են կացվում դասախոսություններ ու զեկուցումներ, կազմակերպվում լուսանկարային ցուցահանդեսներ, որոնք պատմում են Ռումինիայում սոցիալիզմի կառուցման հաջողությունների մասին։

Երևանի պետական համալսարանի հայ ժողովրդի պատմության ամբիոնի վարիչ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Վ. Պարսամյանը կանգ առավ պայմանագրով ընձեռված լայն հնարավորությունների վրա, որոնք ծառայում են մեր երկրների համագործակցության բազմակողմանի խորացմանը։

Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի պատմության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, պատմական գիտությունների թեկնածու Ս. Քոլանջյանը իր ելույթում նշեց, որ հայ և ռումին ժողովուրդների բարեկամությունը բազմադարյան ավանդույթ ունի և մեր օրերին այն ավելի է ամրապնդվում ու զարգանում։

(Արմենպրես)

ԴԻԼԻՋԱՆԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐԸ

Տարեցտարի բարեկարգվում ու գեղեցկանում է Դիլիջանը՝ հանրապետության խոշոր հանգստավայրերից մեկը։ Անցյալ տարում քաղաքի շինարարական կազմակերպությունները շահագործման հանձնեցին 1.360 քառակուսի մետր բնակելի տարածություն, մշակույթի տունը, 200 մահճակալանոց առողջարանը և 15 այլ կառույցներ։ Ընթացիկ տարում բնակելի տարածության շինարարությունը կհասցվի 7.360 քառակուսի մետրի։ Շարք կմտնեն նաև բժշկական և ռադիոտեխնիկական ուսումնարանների հանրակացարանների նոր մասնաշենքերը։ Կսկսվի քաղաքային կինոթատրոնի, երկու դպրոցի, մսուր-մանկապարտեզի, մի քանի վարչական շենքերի, զբոսաշրջիկների հանգրվանների շինարարությունը։ Կվերակառուցվի քաղաքային հիվանդանոցը, կհիմնվեն նոր առողջարաններ։

ԱՌԱՋԱՐԿՈՂ ԵՎ ԱՐՏԱԴՐՈՂ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ

(Սկիզբը՝ 1-ին էջում)

նմուշներին։ Նոր տեսակի նախիրտներն ու անամոնիակ լանքցանները օգտագործվում են ժողովրդական տնտեսության բազմաթիվ բնագավառներում։

Ինստիտուտի աշխատակիցների գործունեությունը միայն արտադրատեսակների մշակմամբ չի սահմանափակվում։

Նրանց առաջարկած տեխնոլոգիական կանոնակարգերով հիմնադրվում են գործարաններ ու արտադրություններ, որոնք հների համեմատ ավելի եկամտաբեր լինելուց բացի, աշխատանքային ավելի լավ պայմաններով են օժտված։ Գիտաշխատողների և տեխնիկական անձնակազմի գործունեության լայն հետաքրքրության մասին է խոսում այն փաստը, որ այստեղ գոյություն ունեցող 23 փորձարաններից շատերը հիմնադրվել են վերջերս և ծրագրվում է նորերի ստեղծումը։ Տարեցտարի ընդլայնվող աշխատանքներում մեծ տեղ են գրավում ինչպես նոր արտադրատեսակների, արտադրության ընթացքների և եղանակների ուսումնասիրումն ու ստեղծումը, այնպես էլ արտադրության ավտոմատացումն ու կատարելագործումը։

Հաստատության աշխատանքի ընդհանուր ուղղությունը բնութագրող խնդիրներից է աշխատանքի առողջապահական պայմանների և անվտանգության տեխնիկայի հարցերի ուսումնասիրությունը, որը համատեղվում է արտադրական ավելի կատարելագործված ընթացքների ստեղծման հետ։ Ինստիտուտում մշակված պոլիմերիզացիայի անընդհատ եղանակը, օրինակ, գործարանին բերեց ոչ միայն խոշոր տնտեսական արդյունք, այլև բարելավեց աշխատանքի պայմանները։ Նույնպիսի սկզբունքով առաջարկված է կատալիզատորի պատրաստման նոր եղանակը, որը ներդրվում է ձեռնարկությունում։ Այդ եղանակը, որն աչքի է ընկնում իր արդյունավետությամբ, արդեն ներդրված է Իրկուտսկի համանման գործարանում։

Քլորոպրենային արտադրության գործարանների ջրերը պիտանի դարձնելու խնդրով զբաղվող փորձարանը, որը երկու տարվա կյանք ունի, օգտվում է փորձնական կայաններից։ Աշխատանքները գոհացուցիչ են։ Դրանց հիման վրա մասնագետները մշակել են այդպիսի կայանների տեխնոլոգիական կանոնակարգեր, որոնք կկիրառվեն Սովետական Միության համանման արտադրություններում։

Ընդամենը ինը տարվա պատմություն ունեցող ինստիտուտը իր նվաճումներով ապացուցել է, որ քիմիական արդյունաբերության հեռանկարների իրագործման մեջ նա արդեն որոշակի դեր ունի։

ՄԵԾ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԻ ՎԱՎԵՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

(Սկիզբը՝ 1-ին էջում)

թյունների արտադրական կարողությունները։

Նախորդ տարվա համեմատությամբ հանրապետությունում ավելի է արտադրվել՝ էլեկտրաէներգիա՝ 231 միլիոն կիլովատ-ժամ, կաուստիկ սոդա՝ 1,4 հազար տոննա, քիմիական թել՝ 473 տոննա, հանքային պարարտանյութ՝ 45,5 հազար տոննա և այլն։

Չնայած անբարենպաստ կլիմայական պայմաններին՝ գյուղատնտեսության արտադրանքի ընդհանուր ծավալը հանրապետությունում կազմել է ավելի քան 406 միլիոն ռուբլի, որը թեև մի փոքր պակաս է նախորդ տարվանից, բայց գերազանցում է նախընթաց հնգամյակի միջին տարեկան մակարդակը։ Շարունակվում էր գյուղատնտեսության նյութատեխնիկական հիմքի հետագա ամրապնդումը։ Անցած տարվա ընթացքում գյուղատնտեսությանը մատակարարվել է 1451 տրակտոր, 1396 բեռնատար և մասնագիտացված ավտոմեքենա, հացահատիկային 100 կոմբայն, 369 շարքացան, 1603 հնձիչ, 400 մամլիչ-հավաքիչ և շատ ուրիշ մեքենաներ ու մեխանիզմներ։

Անցած տարում կատարվել է կապիտալ շինարարության ծրագիրը. գործարկվել են 700 միլիոն ռուբլի ընդհանուր արժողությամբ հիմնական ֆոնդեր։ 1972-ին գործարկվել են մի շարք նոր խոշոր արդյունաբերական ձեռնարկություններ, ինչպես նաև մեծ թվով նոր արտադրամասեր և արտադրություններ՝ գործող ձեռնարկություններում։ Շարք մտած առավել խոշոր ձեռնարկությունների և արտադրական հիմնարկների թվում են Աբովյանի կենսաքիմիական պատրաստուկների գործարանը, Հոկտեմբերյանի օժանդակ նյութերի գործարանը, Լենինականի գարեջրի ածիկի գործարանը, Աբովյանի, Հրազդանի հացի գործարանները և այլ արտադրական կարողություններ։

Պետության միջոցների հաշվին շրջանառության մեջ են դրվել 10 հազար հեկտար նոր ոռոգելի հողեր։

Գիտատեխնիկական առաջադիմության բնագավառում մի շարք խոշոր միջոցառումներ են իրականացվել ժողովրդական տնտեսության բոլոր ճյուղերում, որոնք նպաստում են հանրային արտադրության աճին և հանրապետության նյութատեխնիկական բազայի ամրապնդմանը։

Գիտահետազոտական, նախագծային, կոնստրուկտորական կազմակերպությունները ու ձեռնարկությունները շարունակում էին գիտատեխնիկական կարևոր պրոբլեմների գծով հետազոտությունները։ Գիտական աշխատողների թիվը անցյալ տարի կազմել է ավելի քան 14,5 հազար մարդ։

Ժողովրդական տնտեսության մեջ բանվորների և ծառայողների տարեկան միջին թիվը հասել է ավելի քան 915 հազարի՝ մեկ տարում ավելանալով 45 հազարով։

Տնտեսության աճի հիման վրա շարունակվում էր ժողովրդի նյութական բարեկեցության և մշակութային մակարդակի հետագա բարձրացումը։ 1971—72 թվականներին անցկացվեց աշխատավարձի, կենսաթոշակների ու կրթաթոշակների բարձրացում։ Սպառման հանրային ֆոնդերից բնակչության ստացած վճարումներն ու արտոնությունները կազմել են մոտավորապես 700 միլիոն ռուբլի։

Իրականացվել է մեծ ծավալի բնակարանային և կուլտուր-կենցաղային շինարարություն։ Պետության, կոլտնտեսությունների և բնակչության միջոցների հաշվին, նախնական տվյալներով, շահագործման են հանձնվել 20,4 հազար նոր բարեկարգ բնակարան և անհատական բնակելի տուն՝ մեկ միլիոն 233 հազար քառակուսի մետր ընդհանուր մակերեսով։ Տարվա ընթացքում բարելավվել են 132 հազար մարդու բնակարանային պայմանները։ Պետության միջոցներով կառուցվել և գործարկվել են 26,8 հազար աշակերտական տեղով հանրակրթական դպրոցներ, 4,5 հազար տեղով նախադպրոցական հիմնարկներ և այլն։

Հետագա զարգացում են ստացել ժողովրդական կրթությունն ու մշակույթը։ Ուսուցման տարբեր ձևերի մեջ ընդգրկված է ավելի քան 950 հազար մարդ։ Բոլոր տեսակի հանրակրթական դպրոցներում սովորում է 677,6 հազար աշակերտ։ Բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում սովորում է 53,9 հազար ուսանող, միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում՝ 50,2 հազար սովորող։

Բարելավվել է բնակչությանը ցույց տրվող բժշկական օգնությունը։ Բոլոր մասնագիտությունների բժիշկների թիվը մեկ տարում աճել է 352-ով և կազմել է ավելի քան 8 հազար։ Հիվանդանոցային մահճակալների թիվը ավելացել է 965-ով։

Հայկական ՍՍՀ-ի բնակչության ընդհանուր թիվը նախնական տվյալներով առ 1-ը հունվարի 1973 թվականի կազմել է 2.672 հազար։

ՆՈՐ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ

Երևանի դաշնամուրի գործարանը սկսել է «Կոմիտաս» դաշնամուրի զանգվածային թողարկումը։ Միայն հանրապետական և համամիութենական տոնավաճառներում այս նոր տեսակի գեղեցիկ, փոքրածավալ դաշնամուրից վաճառվել է ավելի քան 2.000 հատ։ Մեծ թվով դաշնամուր է առաքվել Իրան և Իրաք։ Ընթացիկ տարում կառաքվի նաև Բելգիա և Հոլանդիա։

Նորարարների և գյուտարարների խումբը մշակել և զանգվածային թողարկման է հանձնել վեցլարանի «Կռունկ» և բասալար «Անի» էլեկտրական կիթառները, որոնք նույնպես մեծ պահանջարկ ունեն։ Հունվարի առաջին օրերին գործարանը սկսեց թողարկել ութլարանի էլեկտրամանդոլինաներ։

ՈՐԱԿԱՆԻՇ ԳԱԶԱՅՐԻՉԻՆ

Կիրովականի «Ավտոգենմաշ» գործարանի թողարկած «ԳՍ—2» մակնիշի ունիվերսալ գազայրիչին շնորհվեց որակի պետական նշան։ Դա երկրորդ տիպի գազայրիչն է, որը ստանում է բարձր որականիշ։

Հնգամյակի երրորդ տարում շարք կմտնի գործարանի երկրորդ հերթը, որով ավտոգենային սարքերի արտադրությունը կաճի 1,5 անգամ։

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԱՅՆ

ՄԵԾ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

(ՍՏԱԼԻՆԳՐԱԴՅԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ 30-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ)

Հայրենական մեծ պատերազմում սովետական բանակի հերոսամարտերի տարեգրության մեջ Ստալինգրադի ճակատամարտը առանձնահատուկ տեղ ունի։ Այդ ճակատամարտում վճռվեց պատերազմի բախտը, այնտեղ ֆաշիզմը գտավ իր մայրամուտը։ Վոլգայի հերոսամարտը տևեց 6,5 ամիս։ Պատերազմական գործողությունները ծավալվել էին 100 հազար քառակուսի կիլոմետր տարածքում։ Առանձին փուլերում դրանց մասնակցում էին ավելի քան երկու միլիոն մարդ, մոտավորապես 26 հազար հրանոթ և ականանետ, ավելի քան 1,5 հազար տանկ և շուրջ 2,5 հազար ինքնաթիռ։ Ֆաշիստական Գերմանիան և նրա պարագլուխները կարմիր բանակի ուժը տեսել էին դեռ Մոսկվայի մոտ 1941—42 թվականների ձմռանը, որտեղ հիտլերականները խոշոր պարտություն կրեցին։ Իսկ Ստալինգրադի ճակատամարտի ընթացքում մեր զինված ուժերը իրենց ձեռքը վերցրին ստրատեգիական նախաձեռնությունը։ Այստեղ գլխովին ջախջախվեց ֆաշիստական զավթիչների 330 հազարանոց խմբավորումը։ Ստալինգրադի պաշտպանները արիաբար մարտնչում էին յուրաքանչյուր թիզ հողի համար։ Դա սովետական զինվորների զանգվածային հերոսության փայլուն օրինակ էր։

Քաղաքի ամեն մի պաշտպան գիտեր, որ Վոլգայից այն կողմ նահանջելու տեղ չկա։ Եվ դա ամենքին էլ նման չէր դատապարտվածների հերոսության։ Ստալինգրադը հայրենասերների, տղամարդկանց ու կանանց զանգվածային սխրանք էր։

Ռազմական մասնագետները Ստալինգրադի ճակատամարտը, ըստ իրադարձությունների բնույթի, բաժանում են երկու շրջանի։ Առաջին շրջանը պաշտպանականն է, որը տևեց 125 օր՝ 1942 թվականի հուլիսի 17-ից մինչև նոյեմբերի 18-ը։ Այն ժամանակ քաղաքում և նրա մատույցներում սովետական զորքերը ոչնչացրին թշնամու հարյուր հազարավոր զինվոր ու սպա, ավելի քան 2.000 հրանոթ ու ականանետ, 1.400-ից ավելի ինքնաթիռ։ Հիտլերյան բանակների հարձակողական հզորությունը սպառվեց։

Ճակատամարտի երկրորդ փուլը սկսվեց 1942 թվականի նոյեմբերի 19-ին։ Այդ օրն սկսվեց հարավ-արևմտյան և Դոնի ռազմաճակատների զորքերի հիանալի նախապատրաստված հարձակումը։ Վիթխարի կաթսայի մեջ ընկան թշնամու 22 դիվիզիաներ և օժանդակ մեծաթիվ զորամասեր։ Հիտլերականներին չհաջողվեց նրանց շրջափակումից դուրս բերել։ Վերմախտի ուժեղ միավորումները, որոնք փորձեցին նրանց փրկել շրջափակումից, իրենք խոշոր պարտություն կրեցին։

1943 թվականի փետրվարի 2-ի առավոտյան հակառակորդի շրջապատված վերջին խմբի մնացորդները գերի հանձնվեցին։

Այդպես ավարտվեց Ստալինգրադի ճակատամարտը՝ երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ամենամեծ ճակատամարտերից մեկը։ Նշելով այդ ակնառու իրադարձության 30-ամյակը, չի կարելի չհիշել սովետական թիկունքի աշխատավորների սխրանքի մասին։ Նրանք աշխատում էին անասելի ծանր պայմաններում և այնուամենայնիվ ռազմաճակատը ստանում էր անհրաժեշտ ամեն ինչ թշնամու դեմ մարտական գործողությունների համար, մի թշնամու, որի տրամադրության տակ էր օկուպացված Եվրոպայի տնտեսական և ռազմական ամբողջ պոտենցիալը։

Ստալինգրադի մոտ թշնամու ջախջախումը սովետական ռազմագիտության հաղթանակն էր։ Վոլգայի ափերին, Մերձվոլգյան և Դոնի տափաստաններում նվաճված հաղթանակը ցույց տվեց կարմիր բանակի մարտական և բարոյական գերազանցությունը ֆաշիստական բանակների նկատմամբ։

Ստալինգրադից հետո Հայրենական մեծ պատերազմի ընթացքում խոշոր և ծանր շատ ճակատամարտեր եղան, բայց Վոլգայի ճակատամարտը այդպես էլ մնաց երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ամենախոշոր ռազմա-քաղաքական իրադարձություններից մեկը։ Ֆաշիզմի դեմ մղված պայքարում այն վերջնականապես կշեռքի նժարը թեքեց հակահիտլերյան ուժերի կողմը։

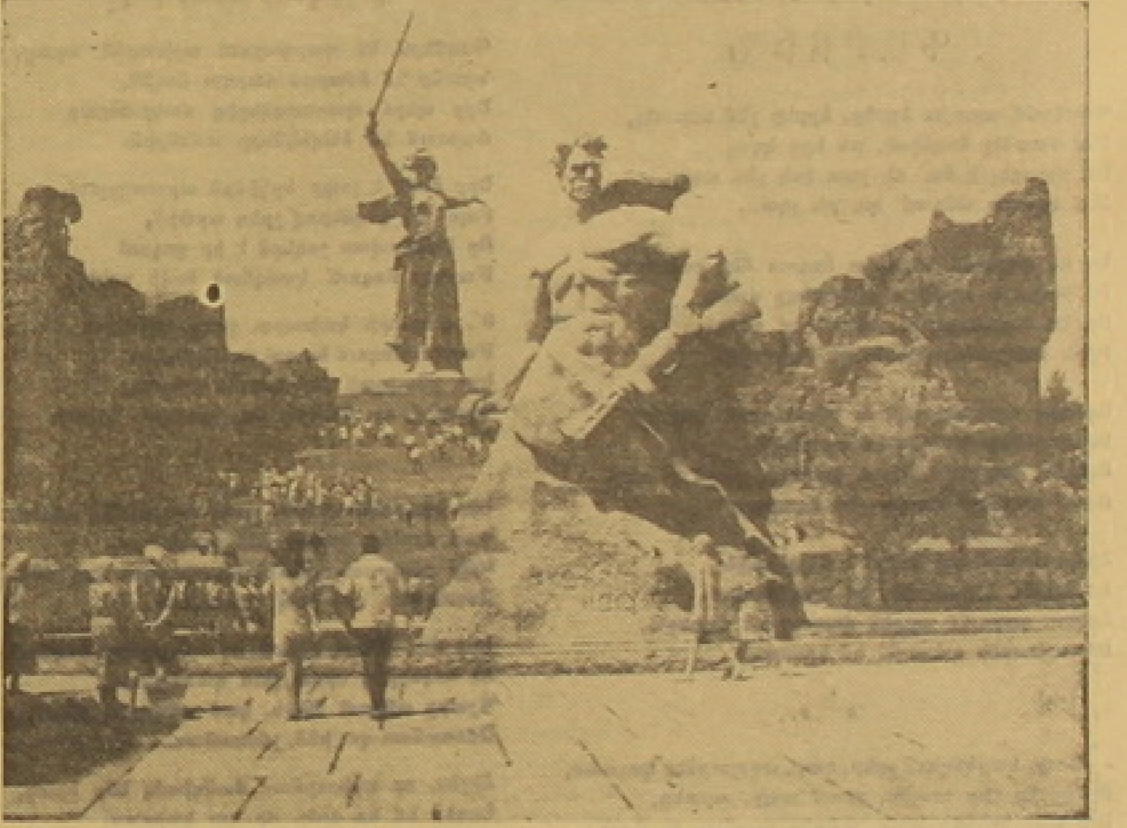

Ստալինգրադի ճակատամարտի հերոսներին նվիրված հուշահամալիրը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏՈՒՄ

Հայկական պարբերական մամուլը և նրա պատմությունն ու գործունեությունը արտացոլող արխիվային նյութերը կենտրոնացնելու և պահպանումն ապահովելու, գիտության և մշակույթի օգտին դրանք օգտագործելու նպատակով Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետը որոշել ստեղծել հայկական պարբերական մամուլի կենտրոնական պետական արխիվ։

Արխիվում կկենտրոնացվեն հայկական պարբերական մամուլի պատմության ու գործունեության հետ կապված բոլոր արխիվային նյութերը՝ նրա հիմնադրման օրվանից մինչև մեր օրերը, Սովետական Միությունում ու արտասահմանում հայերեն, ռուսերեն, օտար լեզուներով հրատարակվող հայկական թերթերի, հանդեսների, ալմանախների հավաքածուները։

Հայկական ՍՍՀ կուլտուրայի և արտաքին գործերի մինիստրություններին, Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիային, Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեին, հրատարակչությունների, պոլիգրաֆիայի և գրքի առևտրի գործերի պետական կոմիտեին, Արմենպրեսին հանձնարարված է արխիվային վարչությանը ամեն կերպ օժանդակել արխիվը անհրաժեշտ նյութերով համալրելու գործում։

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՐԸ ԻՐԱՔՈՒՄ

Սովետական Միության բազմազգ ընտանիքի տոնը՝ ՍՍՀՄ կազմավորման կեսդարյա հոբելյանը, լայնորեն նշվեց ոչ միայն մեր երկրում, այլև բարեկամական մի շարք երկրներում։ Այդ տարեդարձի առթիվ Իրաքի Հանրապետությունում անցկացվեցին Սովետական Միության օրեր, որոնց մասնակցելու համար Իրաք էր մեկնել արտասահմանյան երկրների հետ բարեկամության սովետական ընկերությունների միության պատվիրակությունը, որի կազմում էին Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի ինֆորմացիայի և արտասահմանյան կապերի բաժնի վարիչ, Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի դեպուտատ Լ. Մանասերյանը (պատվիրակության ղեկավար), հանրապետության Գերագույն սովետի նախագահի տեղակալ, «Իրյա Թաղաս» թերթի խմբագիր Մ. Մասոյանը, Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի արևելագիտության ինստիտուտի սեկտորի վարիչ, սովետա-արաբական բարեկամության ընկերության հայկական մասնաճյուղի նախագահի տեղակալ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ն. Հովհաննիսյանը։ Իրաքի հանրապետությունում անցկացված Սովետական Միության օրերի մասին պատվիրակության ղեկավար Լ. Մանասերյանը Արմենպրեսի թղթակցին հաղորդեց հետևյալը.

— Պատվիրակությունը Իրաք էր մեկնել իրաքա-սովետական բարեկամության ընկերության հրավերով և այդ երկրում մնաց շուրջ երկու շաբաթ։ Մենք եղանք երկրի մի շարք քաղաքներում, որտեղ մասնակցեցինք ՍՍՀՄ կազմավորման հիսնամյակին նվիրված հանդիսությունների, հանդիպումներ ունեցանք հանրապետության քաղաքական, կուսակցական գործիչների, գրողների ու արվեստագետների, գիտնականների և ուսանողների, բանվոր-ծառայողների հետ։ Ամենուրեք սովետական պատվիրակությունը շրջապատված էր ուշադրությամբ։ Բոլոր հանդիպումների ժամանակ առանձնապես ընդգծվում էր սովետա-իրաքյան բարեկամության կարևոր նշանակությունը։

Պատվիրակությանն ընդունեց և բարեկամական զրույց ունեցավ Իրաքի հանրապետության պրեզիդենտ Ահմեդ Հասան ալ-Բաքրը։ Նա հատկապես ընդգծեց, որ երկրի ամբողջ ժողովուրդը և անձամբ ինքը հարգանքի խոր զգացում են տածում Սովետական Միության նկատմամբ։ Պրեզիդենտը բարձր գնահատեց ՍՍՀՄ-ի դերը արաբական երկրների դիրքի ամրապնդման գործում, այն պայքարում, որ այդ երկրները, այդ թվում նաև Իրաքը, մղում են ընդդեմ իմպերիալիզմի և սիոնիզմի։ Անդրադառնալով սովետա-իրաքյան բարեկամության և համագործակցության պայմանագրին, նա ասաց. «Մենք հպարտ ենք այդ պայմանագրով և միշտ հավատարիմ կմնանք նրա ոգուն ու տառին»։

Սովետական պատվիրակությունը հանդիպումներ և բարեկամական զրույցներ ունեցավ Իրաքի մի շարք պետական ու քաղաքական գործիչների՝ կառավարող Արաբական սոցիալիստական վերածննդության կուսակցության (ԲԱԱՍ) համազգային ղեկավարության անդամ Զեյդ Հայդարի, ԲԱԱՍ կուսակցության Իրաքի ռեգիոնալ ղեկավարության անդամներ Թահա Արդեյ Քերիմի և Նաիմ Հադդադի, պլանավորման և էկոնոմիկայի մինիստր Ալ-Ջադրավիի, ինֆորմացիայի մինիստր Համադ Ջուբուրիի, Իրաքի կոմկուսի Կենտկոմի անդամ, ոռոգման աշխատանքների մինիստր Մուքարամ Թալաբանիի, Քուրդիստանի դեմոկրատական կուսակցության քաղբյուրոյի անդամ, պետական մինիստր Սալեհ Յուսեֆիի և մեր հյուրընկալ՝ իրաքա-սովետական բարեկամության ընկերության նախագահ, դոկտոր Սաադ Աբդուլ Բաքիի հետ, որը միաժամանակ Բաղդադի համալսարանի ռեկտորական խորհրդի պրեզիդենտն է։

Մենք հանդիպեցինք Իրաքի գրողների, նկարիչների հետ, եղանք հանրապետության գիտությունների ակադեմիայում, քրդական ակադեմիայում, քուրդ գրողների միությունում և այլ հիմնարկներում։

Սովետական Միության օրերը մեծ հետաքրքրություն էին առաջ բերել երկրի հասարակայնության շրջանում։ Մայրաքաղաքի ժամանակակից արվեստի թանգարանում կազմակերպված էր ՍՍՀՄ-ին նվիրված ցուցահանդես, իսկ սովետական մշակութային կենտրոնում բացված մեկ այլ ցուցահանդես այցելուներին ծանոթացնում էր անցյալ հիսուն տարում Սովետական Հայաստանի ձեռք բերած նվաճումներին։ Տարբեր ցուցահանդեսներում ներկայացված էին նաև հայ արաբագետների աշխատությունները, Հայաստանի նկարիչների ստեղծագործությունները և մանկական նկարները։

Հանդիսությունների կենտրոնական միջոցառումը դարձավ Բաղդադի խորհրդագույն Խուլդ դահլիճում կազմակերպված հանդիսավոր նիստը, որը տեղի ունեցավ դեկտեմբերի 30-ին։ Դահլիճը զարդարված էր ՍՍՀՄ և Իրաքի հանրապետության պետական դրոշակներով։ Այստեղ էին նաև ԲԱԱՍ կուսակցության ղեկավար գործիչներ, կառավարության անդամներ, իրաքա-սովետական բարեկամության ընկերության վարչության անդամներ։

ՍՍՀՄ կազմավորման 50-ամյակին նվիրված իր զեկուցման մեջ իրաքա-սովետական բարեկամության ընկերության պրեզիդենտ, դոկտոր Սաադ Աբդուլ Բաքին բարձր գնահատեց Սովետական Միության ավանդը համաշխարհային ազատագրական շարժման գործում, ընդգծելով, որ «ՍՍՀՄ-ը առաջինն էր բարեկամական տերությունների շարքում, որը պաշտպանեց արաբական ազգը այն պայքարում, որ նա մղում է ընդդեմ իմպերիալիզմի, սիոնիզմի և նրա տեղական դաշնակիցների»։

Հոբելյանական հանդեսի նախագահության հասցեով ստացվել էին Իրաքի կոմկուսի Կենտկոմի, ԲԱԱՍ-ի Իրաքի ռեգիոնալ ղեկավարության, Քուրդիստանի դեմոկրատական կուսակցության Կենտկոմի ողջույնի հեռագրերը, որոնց ընթերցումը մեծ խանդավառություն առաջացրեց դահլիճում։ Առանձնապես հետաքրքիր էր ԲԱԱՍ-ի ղեկավարության հեռագիրը, որտեղ մասնավորապես ասված էր. «Հոկտեմբերյան սոցիալիստական մեծ հեղափոխությունը մարդկության առջև լայն հեռանկարներ բացեց յուրաքանչյուր հասարակարգ կառուցելու համար, այնպիսի մի հասարակարգ, որտեղ չի լինի շահագործում, դասակարգային և ազգային ճնշում։ ՍՍՀՄ կազմավորումը հանդիսացավ սոցիալիստական գաղափարախոսության հաղթանակը և կենսագործումը մի քաղաքականության, որի հիմունքները կանխագծել է սոցիալիստական պետության հիմնադիր Վլադիմիր Իլյիչ Լենինը»։

(Շարունակությունը՝ 5-րդ էջում)

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՅԱՆ

Նոր բանաստեղծություններ

ԳԱՐՆԱՆ ԿԱՐՈՏ

Օ՛, մերկացած ծառեր, ե՛րբ կծաղկեք կրկին,
Ե՛րբ կտեսնեմ ես ձեզ ճագած կանաչ,
Այնպես է կարոտում հիմա ձեզ իմ հոգին
Այս բրաշունչ ձմռան ցրտի առաջ։

Արեգակի գույներ, ծաղկունք եմ երազում
Եվ տերևներ մետաքս, կանաչ արտեր,
Միծառների զվարթ զաղոստն եմ ես ուզում,
Արագիլներ՝ բարդի ծառի զարդեր...

Օ՛, գարնան բորբ արև, ե՛րբ պիտի ինձ նայես,
Այանք ներշնչես դու իմ մրսած հոգուն։
Քո հայացքով արար-աշխարհը հմայես,
Մնում բնության տաս կենդանություն։

ԳԱՐՈՒՆ

Գարնանն այսպես երրեք, երբեք չեմ սպասել,
Չեմ մտածել նույնիսկ, թե երբ կգա,
Թե ուշացել է նա՝ մի բառ իսկ չեմ ասել,
Չեմ զգացել անգամ՝ կա թե չկա...

Ես իմ գարունն եմ միշտ հոգուս մեջ բորբոքել,
Իմ հույզերի ծաղկուն պարտեզը վառ,
Որ ես արտասուքով, սիրով եմ ոռոգել
Իբրև ծաղկավորված հոգու աշխարհ։

Այնտեղ ուրախության ու տխրության վարդեր
Եվ գույների հանդես եմ ես բացել,
Այնտեղ ծաղկել է միշտ, կարեկցություն ու սեր,
Ուրիշ գարնան կարիք չեմ զգացել։

Հիմա ժամանակի բուքն է եկել անցել,
Եվ ձյունն է լռեցել իմ պարտեզում,
Հոգուս գարունն արդեն վաղուց եմ մոռացել,
Եվ աշխարհի գարունն եմ երազում։

* * *

— Դուք, կարկաչուն ջրեր, դուք, աղբյուրներ կայտառ,
Որ կյանք էիք տալիս, ջրում այգի, արտեր,
Այդ ե՞րբ երկինք ելաք, ամպեր դարձաք թափառ,
Հիմա իջնում եք վար իբրև ձյունե վարդեր...

— Արևն ու հողմը մեզ տարան երկինքն ի վեր,
Ծերմակաճեր դարձանք ճանապարհի բուքին.
Սակայն չմոռացանք վանք կոչումը մեր՝
Եկանք, թեկուզ և ձեր, ծածկենք մեր արտն, այգին։

ԱՌԱՎՈՏ

Ի՛նչ առավոտ է լուսանում,
Բարի լինի բացվող նորը,
Հովն օրհնանք է արտասանում
Եվ լույս ծնվում է նոր օրը։

Ամպերն անցնում են երկնքով,
Ու խոնարհվում են սարերը,
Եվ թռչունները իրենց երգով
Զուգում են դաշտն ու ծառերը։

Ո՛վ արեգակ դու լուսացնս,
Շքեղ է քո վեհ բարձունքը,
Նրանի թե դու չտեսնես
Մարդկային վիշտն ու արցունքը։

ԳՈՒՅՆԵՐԸ

Գույներն են զարդարում աշխարհն տրար.
Նրանք են հմայում մարդու հոգին,
Երբ պերճ պարտեզներից մտերմաբար
Ժպտում են ծաղիկները ամենքին։

Երբ ծովն է լուրթ երկինքն արտացոլում,
Բոլոր իր գույներով շքեղ արփին,
Որ երփնավառ շաղերն է իր ցողում
Մարդու հոգուն՝ կանգնած ծովի ափին։

Օ՛, գույների կախարդ, շքեղ աշխարհ,
Մարդու հոգում ես դու հավերժորեն.
Եթե բնության մեջ կորչես իսպառ,
Գիտցիր, որ մարդու մեջ դու կաս նորեն։

ՉՄՈՌԱՆԱՍ

Երբ բացակա լինեմ, կամ աշխարհից գնամ,
Կամ մրրիկը զարկի ինձ վաղաժամ,
Կամ բնության գրկում ես մի բուռ հող մնամ,
Չմոռանաս դու ինձ, չմոռանաս...

Երբ դու մենակ լինես, ու աշխարհից հոգնած,
Ու հոգսերից օրվա լուռ դառնանաս,
Վշտից անքուն մնաս, կամ անվրդով քնած,
Չմոռանաս դու ինձ, չմոռանաս...

Հիշես, որ աշխարհում հանդիպել ենք իրար,
Երգեր եմ ես գրել, որ դու կարդաս,
Քեզ հետ խոսել եմ ես հաճախ մտերմաբար,
Չմոռանաս դու ինձ, չմոռանաս...

Հաճախ եմ սփոփել ես քո հոգին երգով,
Օգնել եմ քեզ, որ միշտ բարի մնաս,
Քեզ հետ եմ ես եղել օր ու գիշեր մտքով,
Չմոռանաս դու ինձ, չմոռանաս...

ՀԱՅ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍ

Օգտաշատ ձեռնարկում է Մոնրեալի Մամիկոնյան մշակութային հանձնախմբի վերջերս կազմակերպած ցուցահանդեսը, որ նվիրված էր սփյուռքահայ մամուլին։ Ներկայացվել էին նաև հնամենի թերթերի լուսապատճեններ, այդ թվում՝ հայ մամուլի առաջնեկը՝ «Ազդարարը»։ Ցուցահանդեսի նյութերը հայթայթելու գործում լուրջ օգնություն էր ցույց տվել Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեն։

Երկու շաբաթ տևած ցուցահանդեսի նպատակն էր հայ և օտար հասարակայնությանը ծանոթացնել հայ մամուլի պատմությանը։

Ցուցահանդեսը բացվել է Մոնրեալի ս. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցու մշակութային սրահում՝ հովանավորությամբ Մոնրեալի «Հա

Ցուցասրահում, ուր ներկայացվել է հայ պարբերական մամուլը։

ՀԱՅ ԿՈՄՊՈԶԻՏՈՐՆԵՐԸ՝ ՄՈՍԿՎԱՑԻՆԵՐԻ ՀՅՈՒՐ

Մոսկվայի երաժշտասերները ՍՍՀՄ կոմպոզիտորների միության դահլիճում հանդիպում ունեցան ռուսահայ կոմպոզիտորների հետ։

Երևանի Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիայի դոցենտ, արվեստագիտության թեկնածու Աննա Պարսամյանը ներկաներին ծանոթացրեց Ալեքսանդր Անեմյանի, Էդիկ Հարությունյանի, Էդուարդ Բաղդասարյանի, Յոլակ Բեգարյանի, Յուրի Ղազարյանի, Գայանե Չեբոտարյանի, Ֆեդոսի Ցիլյանի, Ջիվան Աստարյանի ստեղծագործություններին։

Այնուհետև տրվեց համերգ՝ հանդիսանալը ներկա կոմպոզիտորների ստեղծագործություններից։ Համերգին մասնակցեցին Հայաստանի կառավարական արվեստի վարպետները։

Մի քանի տարի առաջ էր, որ ճարտարապետի տանը բացվեց նկարիչ Արտաշես Հունանյանի ստեղծագործությունների անհատական ցուցահանդեսը։ Այն անմիջապես գրավեց արվեստասերների ուշադրությունը և իրավացիորեն համարվեց տարվա հետաքրքիր գեղարվեստական ցուցահանդեսներից մեկը։

1971-ին ՍՍՀՄ նկարիչների միությունը մի խումբ արվեստագետների հետ հայ նկարչին գործուղեց Հեռավոր Արևելք, որտեղից նա վերադարձավ մի շարք հետաքրքիր գործերով։ Շատ չանցած, Կուրչատովի անվան ատոմային էներգիայի ինստիտուտում բացվեց նկարչի անհատական ցուցահանդեսը։ Ֆիզիկոս Ա. Զանցևի տողերն ներկայացվող հոդվածը գրված է այդ առիթով։

Ա. Հունանյան. Ուրարտական տաճար

ՀԱՎԱՏԱՐՄՈՒԹՅՈՒՆ ՆԵՐՔԻՆ ՁԱՅՆԻՆ

Առաջին հայացքից փորձառու աչքը Արտաշես Հունանյանի կտավներում որսում է մի բան, ինչ ընդունված է անվանել մշակույթի ոգի։ Դրա պատճառը այստեղ նկատվող պրոֆեսիոնալիզմը չէ և ոչ էլ հայկական միջնադարյան վանքերի կրկնվող գեղեցկությունը։

Նրա պատկերները այդ առանձնահատկությունները ձեռք են բերում «ճարտարապետական մակերևույթի» հետաքրքիր մշակման շնորհիվ։ Որովհետև դրանք որևէ տեղանքի ճշգրիտ լուսանկարչություն չեն՝ առաջացնում են տպավորությունների ու տրամադրությունների բազմազանություն։ Դրանք պատկեր-տեսիլքներ են, որոնք ենթարկվում են երևակայության ազատ խաղին։ Նրանցում նկատելի է նկարչի ներքին ոգևորությունը։ Քարե կարծր ձևերը, հեռացող հնկայական տարածությունը իրենց մեջ պահում են հողի, երկրի ապագելը, անցյալի կերպարը մարմնավորող ավերակների ու քարերի գեղեցկությունը, որոնք հումք են դառնալու ապագայի խորհրդավոր շինարարության համար։

Խորհրդավոր մթնոլորտ գիտողի հետ երկխոսություն սկսող պատկերների հիմնական հատկանիշն է։ Հունանյանի երևակայությունն իր հարստությամբ պարփակված է այն գունագեղ շրջանակով, որով մենք բոլորս նայում ենք Հայաստանի հազարամյա հողին։ Հայաստանի հին հողը Օսիպ Մանդելշտամը անվանել է «գիրք, որով կարդալ սովորեցին առաջին ադամորդիները»։ Արտաշես Հունանյանը այդ գրքի ջերմեռանդ երկրպագուն է և խանդավառ մեկնաբանը։ Կարելի է ասել, որ նկարիչն ինքը նույնպես կարդալ է սովորել այդ գրքով և իր հայրենակիցների հետ խնամքով պահպանում է նրա դասերը։

Մարդկանց ընդհանրական հիշողության մեջ պահպանվում է ամենաառաջին ձևերի անխառն գեղեցկությունը։ Գուցե հենց այդ հարստությունն է, որ մեկ ազգի մշակույթը տարբերում է մյուսի մշակույթից։ Գուցե հենց այդ ամենն է, որ միավորում է հայկական ճարտարապետությունը, պոեզիան, բանահյուսությունը որպես մի ամբողջականություն։

Կուրչատովի անվան ինստիտուտում բացված ցուցահանդեսում լսվում էին ձայնագրված հայկական հոգևոր երգեր։ Դա նկարչի համեստ ինքնամեկնաբանումն էր և շատ պարզ էր դառնում, որ այդ երգերի ու Հունանյանի պատկերների սկզբնաղբյուրը մեկն է՝ ամփոփված մեկ հատիկ բառի մեջ՝ Հայաստան։ Այս պատկերները իրենց ներքին ձևի մեջ արտահայտում են ազգային մշակույթի ոգին։ Նկարչին ինչպե՞ս է հաջողվում այդ ոգին մարմնավորել այդքան համոզիչ ու գեղեցիկ՝ նրա գաղտնիքն է ու հանճարը։

Հունանյանը ուրույն ուղիով ընթացող արվեստագետ է։ Սակայն չպետք է այն ըմբռնել իբրև լավից մեխանիկորեն դեպի լավագույնը տանող ուղի։ Այս ցուցահանդեսը և այսպես պատկերների էսքիզները, որով նկարիչը ներկայացավ Մոսկվայի արվեստասերներին, ցույց են տալիս, որ ի դեմս Հունանյանի մենք ունենք մի հետաքրքիր արվեստագետ, որը մեր լավագույն նկարիչների հետ խորհրդանշում է այսօրվա արվեստի բազմազանությունը։ Այս ամենով հանդերձ նա ունի շատ գնահատելի մի հատկություն՝ հավատարմություն իր ներքին ձայնին։

Ա. ԶԱՆՑԵՎ
Մոսկվա

պրեսս» թերթի տնօրեն Ռոժե Լեմելինի և Կանադայի առաջնորդական փոխանորդ Զավեն ծ. վրդ. Արզումանյանի նախագահությամբ:

Ցուցահանդեսի բացմանը ներկա են եղել բազմաթիվ այցելուներ, պետական պաշտոնյաներ ու տեղի մամուլի ներկայացուցիչներ:

Ցուցահանդեսը մեծ հետաքրքրություն է առաջացրել Մոնրեալում: Այն դիտել են հայ և օտար բազմաթիվ այցելուներ: Ցուցադրվել են ավելի քան երկու հարյուր օրաթերթ, ամսագիր ու պարբերական՝ հրատարակված մոտ 180 տարվա ընթացքին, աշխարհի 20 երկրներում:

Ցուցահանդեսին դրվատալից հոդվածներով անդրադարձել է տեղի մամուլը: Այսպես, «Մոնրեալ ստար» թերթի թղթակից Ջոն Ռիչմոնդը ցուցահանդեսի մասին իր հաղորդագրությունը տպել է «Լրագրությունը հարատև է պահում հայի ինքնատիպությունը» վերնագրով, ուր խոսվում է նաև կանադահայ գաղութի մասին:

Մ. ՄԿՐՏՉՅԱՆ

ԿՎԵՐԱԿԱՆԳՆՎԵՆ ԿԱՄԵՆԻՑԻ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

Սմոտրիչ գետը Դնեստրին խառնվելուց առաջ կազմում է բազմաթիվ ոլորաններ, որոնցից մեկը պտույտ է գործում բարձրադիր ժայռերի վրա կառուցված մի փոքրիկ քաղաքի շուրջ, որը հենց տեղանքից էլ ստացել է Կամենից (Կամենեց-Պոդոլսկ)՝ Քարոտ անունը: Ուկրաինական գեղատեսիլ այդ քաղաքը բացառիկ դեր է խաղացել Արևելյան Եվրոպայի կյանքում: Սմոտրիչի խորը կիրճը, քաղաքի շուրջը բարձրացած ամրակուռ պարիսպները դարեր շարունակ անմատչելի են դարձրել Կամենիցը օտար նվաճողների համար: Այդ քաղաք-ամրոցը առևտրական բանուկ ճանապարհների վրա հաջողակ դիրք ուներ: Նրա վրայով էր անցնում Լվովից Կ. Պոլիս տանող ճանապարհը, այն կարևոր օղակ էր արևելա-եվրոպական տարանցիկ առևտրի երկարածիգ շղթայում: Օտարերկրյա վաճառականները Լիտվա, Մոսկվա և Լվով գնալիս իրավունք չունեին շրջանցելու Կամենեց-Պոդոլսկը:

Կամենիցը կարևոր դեր է խաղացել նաև հայերի կյանքում: Ավելի քան հինգ հարյուր տարի այդ քաղաքում գոյատևել է հայկական բազմամարդ մի գաղութ, որը վայելել է Պոդոլյան երկրի տերերի բարյացակամ վերաբերմունքը և տեղացիների անկեղծ համակրանքը: Կամենիցի հայերը զբաղվում էին առևտրով ու արհեստներով, առևտրական կապեր ունեին Ռուսաստանի, Մոլդավիայի, Հունգարիայի, Թուրքիայի, Իրանի և անգամ Հնդկաստանի հետ: Նրանք զբաղվում էին կաշվի մշակմամբ, ձեթի, օճառի, զանազան խմիչքների արտադրությամբ: Կամենիցահայերի մեջ կային վարպետ պղնձագործներ, հմուտ ոսկերիչներ, դերձակներ և այլն: Նրանցից ոմանք որպես դիվանագետներ, թարգմանիչներ ու մաքսատան աշխատողներ ծառայում էին պետական հիմնարկություններում:

Օտար բարբարոս տիրապետության ու ավերիչ պատերազմների հետևանքով ծայր առած արտագաղթի հորձանքը ալիք առ ալիք Կամենից էր հասցնում նորանոր գաղթականների: Պոդոլյա էին գալիս անգամ այլ վայրերում, գլխավորապես Ղրիմի քաղաքներում հաստատված հայերը, որոնք կրկնակի գաղթական էին դարձել նույն թշնամիների՝ թուրք բռնակալների պատճառով: Այդ քաղաքը դառնում է Եվրոպայի հայկական խոշորագույն գաղթավայրերից մեկը: 16-րդ դարի կեսերին հայերը Կամենիցում ունեին 900 տուն, հայ ընտանիքների թիվը հասնում էր 1.200-ի: Կամենիցում գործում էին հայկական հիվանդանոց, դպրոց: Այդ քաղաքում գրվել ու ընդօրինակվել են բազմաթիվ հայերեն ձեռագրեր: Հայերն այնտեղ ունեին շարժական երգեհոն և երգչախումբ:

Կամենեց-Պոդոլսկի հայ գաղութի զարգացմանը նախ և առաջ նպաստում էր այն բարենպաստ վերաբերմունքը, որ ունեին Գալիցիայի և Լիտվայի իշխանները, իսկ Պոդոլյան լեհական տիրապետության տակ անցնելուց հետո նաև լեհ իշխանավորները, իրենց երկրին առևտրով, արհեստներով բազում օգուտներ բերող, ընդհանուր թշնամիների դեմ պայքարի ելնելու միշտ պատրաստակամ հայ բնակչության նկատմամբ: 1830 թ. լեհ թագավոր Կազիմիր 3-րդի օրոք Կամենիցի հայերը դատ ու դատաստան տեսնելու և անգամ մահավճիռ կայացնելու իրավունք ունեին: Հայերին արտոնություններ են տվել նաև հետագայում: Լեհական և ուկրաինական ինքնավարությունների կողքին Կամենիցում գոյություն է ունեցել նաև հայկականը՝ իր հատուկ զինանշանով: Հայ դատավորները ղեկավարվում էին Մխիթար Գոշի «Դատաստանագրքի» հիման վրա կազմված «Լեհահայոց դատաստանագրքով»:

Հայկական թաղամասը գտնվում էր այդ քաղաքի հարավային մասում: Օտարերկրյա ճանապարհորդների վկայությամբ հայերի տները մեծ մասամբ կառուցված են եղել արևելյան ոճով: Թաղամասի կենտրոնում հայկական շուկան էր՝ շրջափակված հայերի խանութներով, արհեստանոցներով ու հյուրանոցներով: Հայերը մասնակցում էին քաղաքի շուրջը պարիսպներ ու բուրգեր կառուցելու աշխատանքներին: Նրանց ձեռքերով է կառուցվել քաղաքի «Ռուսական դարպասի» մոտ վեր խոյացած պարսպահատվածը, որը մինչև այսօր էլ կրում է «Հայկական բաստիոն» անունը: Հարձակումների ժամանակ այդ ամրոցը պաշտպանում էին հայ զինվորները:

Կամենեց-Պոդոլսկում և շրջակայքում գործում էին հայկական տասը եկեղեցիներ, որոնցից ամենանշանավորը Ս. Նիկողայոսն էր, Պոդոլյենի ոչ կաթոլիկական եկեղեցիների մեջ հնագույնը, հիմնադրված 1859 թ.: Կամենիցում կային հայկական կուսանոց և եպիսկոպոսարան: Այնքան մեծ է եղել Կամենիցի ազդեցությունը լեհահայոց հոգևոր կյանքում, որ ժամանակին այդ քաղաքն անվանում էին «Լեհական Էջմիածին»:

Կամենիցի հայերը հարյուրամյակներ շարունակ օտար շրջապատում պահպանում էին իրենց սովորույթները, կենցաղն ու մշակույթը: «Հայերը լեհական երկրի տակ ներկայացնում էին Արևելքը,— գրել է լեհ գիտնական Վ. Լոզինսկին,— նրանց գաղութը սեղմվում էր մայր եկեղեցու շուրջը: Ասիայի մի անկյունն էր այդ, տեղավորված ռուսական հողի վրա, որ միայն արտաքնապես սակայն տեսք ուներ, որովհետև այդ արևահար ու թուխ մարդկանց համայնքում... որ երբեմն լսվում էր երկար ժամանակ կանգ առնող քարավանների հիշեցնում, որտեղ կային քրիստոնեական պետականության, քաղաքակրթության և իրավունքի բոլոր տարրերը... Սակայն արդեն 16-րդ դարից սկսած այդ ամենը հանդիսանում էր ավելի շատ մի գունագեղ գիծ, մի արդուզարդ, քան իսկական ազգային և պետական զգացում, որ ի վիճակի լիներ նրանց պաշտպանելու լեհական շրջապատի ազդեցությունից»: Եվ իսկապես, Լեհաստանի հայությունը հետզհետե կորցնում էր իր ազգային դիմագիծը: Դրան առանձնապես նպաստեց հայ համայնքի կաթոլիկացումը: 17-րդ դարի վերջերին ապազգայնացումն արդեն ընդհանուր երևույթ էր:

Կամենիցի հայությունը, մյուս գաղութների հետ համեմատած, ավելի ուշ ձուլվեց: Պատճառը նախ և առաջ մայր հայրենիքի, հայաշատ այլ կենտրոնների հետ նրա ունեցած լայն կապերն էին: Կամենիցի գաղութի համար ճակատագրական եղավ քաղաքի գրավումը թուրքերի կողմից 1672 թվականին, որի հետևանքով հայերի մի զգալի մասը կրկին բռնեց գաղթի ճանապարհը: Համայնքի մնացորդները ձուլվեցին տեղացիներին: Որպես անխոս վկաներ դարեր շարունակ բուռն կյանքով ապրած հայ գաղութի, մնացին միայն տներն ու խանութները, եկեղեցիներն ու զանգակատները, ջրհորներն ու զինվորական ամրությունները: Ժամանակը, սակայն, անողոք գտնվեց նաև այդ հուշարձանների նկատմամբ:

Դեռևս 1672 թ., երբ քաղաքը պաշարող թուրքերը գնդակոծում էին Կամենիցը, բազմաթիվ այլ կառույցների հետ քանդվում են Ս. Ստեփանոս և Ս. Աստվածածին եկեղեցիները: Մինչ այդ՝ 1618 թ. թաթարները հրկիզել էին Ս. Խաչ եկեղեցին: Լուսավորչի եկեղեցին ևս զոհ էր գնացել հրդեհի: Քաղաքի, այդ թվում և հայկական թաղամասի հուշարձանները մեծ չափով տուժել են նաև առաջին և երկրորդ համաշխարհային պատերազմների ժամանակ: Հայտնի է, որ ֆաշիստական ավիացիան Սմոտրիչի կամուրջը ռմբակոծելու ժամանակ բազմաթիվ ռումբեր է նետել նաև հայկական թաղամասի վրա՝ ավերակների վերածելով մի շարք հուշարձաններ:

Հայրենական պատերազմից հետո Ուկրաինայի հնությունների պահպանման կոմիտեն, ի թիվս կամենիցյան այլ հուշարձանների, իր պաշտպանության տակ է վերցնում նաև քաղաքի հայկական հնությունները: Նրանցից կարևորագույնների վրա փակցվում են բրոնզաձույլ հուշատախտակներ, որոնց վրա արձանագրված է նրանց հայկական լինելու հանգամանքը: 1950—60-ական թվականներին վերականգնվեցին Ս. Ստեփանոսի զանգակատունը, հայկական մեծ ջրհորը, հայերի կառուցած պաշտպանական ամրությունները և այլն:

Հաշվի առնելով Կամենեց-Պոդոլսկ

(Շարունակությունը՝ 6-րդ էջում)

Հայկական եկեղեցու զանգակատունը (XVI դ.):

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՐԸ ԻՐԱՔՈՒՄ

(Սկիզբը՝ 3-րդ էջում)

ՍՍՀՄ կազմավորման հոբելյանին նվիրված հանդիսավոր երեկույթներ տեղի ունեցան Մոսուլում և Բասրայում: Իսկանդերիա քաղաքում սովետական պատվիրակությունը այցելեց գյուղատնտեսական մեքենաշինության գործարանի բանվոր-ծառայողներին:

Անմոռանալի էր հանդիպումը Բաղդադի էլեկտրատեխնիկական գործարանում, որտեղ կայացած սովետա-իրաքյան բարեկամության միտինգը վերածվեց երկու երկրների ժողովուրդների բարեկամության վառ ցույցի: Իրաքի արդյունաբերության այդ ճյուղի առաջնեկը կառուցվել է Սովետական Միության տեխնիկական օգնությամբ: Մասնավորապես այդ ձեռնարկության կառուցման, սարքավորման և կադրերի պատրաստման գործում ավանդ ունի Երևանի Վ. Ի. Լենինի անվան էլեկտրամեքենաշինական գործարանի կոլեկտիվը, որի լավագույն մասնագետները աշխատեցին Իրաքում, իրենց փորձը հաղորդեցին արաբ բարեկամներին:

Դեկտեմբերի 28-ին Բաղդադում, նույն Խուլդ սրահում, կայացավ եզրափակիչ նիստը, որին ներկա էին հանրապետության ականավոր գործիչներ, հասարակայնության ներկայացուցիչներ:

Տեղի մամուլը՝ «Աս-Սաուրա» (ԲԱԱՍ-ի օրգան), «Ալ-Ջումհուրիա», «Աթ-Թաախի», «Բաղդադ օբսերվեր» և այլ պարբերականները լայնորեն արձագանքեցին ՍՍՀՄ կազմավորման հոբելյանի՝ այդ առթիվ Իրաքում անցկացված հանդիսություններին: Պատվիրակության անդամներին հնարավորություն ընձեռվեց հանդես գալու Բաղդադի և Բասրայի հեռուստատեսությամբ:

Մեր պատվիրակության անդամները Բաղդադի, Բասրայի և Մոսուլի համալսարաններում հանդես եկան «ՍՍՀՄ կազմավորումը և նրա միջազգային նշանակությունը», «Քրդերը ՍՍՀՄ ժողովուրդների եղբայրական ընտանիքում», «Սովետական արաբագիտության զարգացումը հիսուն տարում» դասախոսություններով:

Ցանկանում եմ մի քանի խոսք ասել նաև իրաքահայերի մասին: Երկրում ապրում են շուրջ 25 հազար հայեր, որից 18 հազարը՝ Բաղդադում: Համայնքն ունի դպրոցներ, մանկական հիմնարկներ, ակումբներ, որոնք մեծ աշխատանք են կատարում հայության մշակութային կյանքում: Այստեղ գործում են մի շարք ինքնագործ խմբեր, այդ թվում նաև պարի անսամբլը: Հայ ինքնագործ արտիստներին մեծ պատիվ էր տրված՝ ի թիվս այլ կոլեկտիվների, նրանք նույնպես հանդես էին գալիս տոնական համերգների ժամանակ: Իրաքահայերը իրենց ուժերի ներածին չափով նպաստում են երկրի զարգացմանը: Ի դեպ, նրանց մասին դրվատանքով արտահայտվեց հանրապետության պրեզիդենտը, հատկապես ընդգծելով հայ-արաբական ավանդական բարեկամությունը:

Հանդիսություններին մասնակցելու համար Իրաքում էր գտնվում Հայաստանի արվեստագետների խումբը՝ հանրապետության ժողովրդական արտիստուհի Գոհար Գասպարյանը, բալետի մենապարողներ, Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական արտիստ Վիլեն Գալստյանը, վաստակավոր արտիստուհիներ Բելա Հովհաննիսյանը, Էլմիրա Մնացականյանը, դաշնակահարուհի, Հայկական ՍՍՀ վաստակավոր արտիստուհի Մարիաննա Հարությունյանը, ինչպես նաև մի շարք այլ մենապարողներ:

Նրանց ելույթներն անցան հաջողությամբ և ցույց տվեցին հայ ազգային պարարվեստի ծաղկումը, արվեստ, որը Սովետական Միության ժողովուրդների ազգային արվեստի զարգացման վառ դրսևորումներից մեկն է:

Մենք Իրաքից վերադարձանք վառ տպավորություններով և այն համոզմամբ, որ բարեկամական այդ երկիրը ընթանում է առաջադիմության ուղիով ինչպես սոցիալ-տնտեսական, այնպես էլ մշակութային ասպարեզներում:

Օգտվելով առիթից, կրկին անգամ կուզենայինք մեր շնորհակալական խոսքը հղել իրաքա-սովետական բարեկամության ընկերության ղեկավարությանը՝ ՍՍՀՄ կազմավորման կեսդարյա հոբելյանը Իրաքում լայնորեն նշելու համար:

ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ՄՈՆՐԵԱԼԻ ՀԵՌՈՒՍՏԱՏԵՍՈՒԹՅԱՄԲ

Անցյալ տարվա նոյեմբերի 8-ից սկսած, Մոնրեալի (Կանադա) հեռուստատեսությունը ամեն չորեքշաբթի օր, 15 րոպե տևողությամբ հայկական ծրագրով պատկերասփռումներ է կատարում: Ձայնասփռման արդեն առկա հայկական ծրագրերից հետո հեռուստատեսային հաղորդումների կազմակերպումը ուշագրավ նորություն է կանադահայության կյանքում: Հաղորդումները անցկացվում են հայերեն կամ ֆրանսերեն: Այս հանգամանքը հնարավորություն է ընձեռում, որպեսզի օտարները ևս ծանոթանան հայ մշակույթին ու պատմությանը, որոնք հեռատեսիլային հաղորդումների հիմնական բովանդակությունն են կազմում: Հայկական ծրագրի վարիչն է դոկտոր պրոֆեսոր Գևորգ Պաղճյանը:

ՄՈՒՐՈՅԻ ՆՈՐ «ԶՐՈՒՑԸ»

Քառասուն տարեկան է Ակսել Բակունցի անզուգական «Մուրոյի զրույցը»։ Քառասուն տարի սերունդները չդադարող հափշտակությամբ լսում են սասունցի կաղ հովվի «զըրույցը» Լենինի մասին, նոր գույներ ու երանգներ, շունչ ու ոգի գտնում այդ պարզ ու միամիտ պատմության մեջ և ապրում սիրո, երկյուղի, հավատարմության ու անմահության այն զգացումը, որն ապրել է մեծ կոտորածից մի կերպ փրկված սասունցին։ Դրանից հետո ի՞նչ է կատարվել Մաղդայում, Մուրոյի կյանքում, Մուրոների նոր Սասունում...

Մտանք Մուրոյի տուն։ Նայիրի Բակունցի աչքերը տեսան Մուրոյի աչքերին և թվաց, թե Բակունցի աչքերի հմայքն ու տխուր ժպիտը զրույցի հետ եկել ծվարել են Մուրոյի աչքերում։ Այս աչքերը ծերացել են քառասուն տարով։ Իսկ Մուրոն օրորում է Գասպար եղբոր Գասպար թոռնիկին։

— Մուրո, գործդ փոխե՞լ ես։

— Հա, հիմա ձմեռ է, դուրսը վարուցանք չկա, սիրելու հող չկա։ Դուրսը ցուրտ է։ Հիմա երեխա կօրորեմ։ Բայց սա էլ ցավ է, ցանուց է... Մատա՞ղ։

— Մուրո, անունդ ի՞նչ է։

— Մուրո... Հա, խնկակա՞նը կուզեք. Գևորգ Ավետիսյան։

— Իսկ ինչո՞ւ Մուրո։

— Է՛, օրե՞ր, օրե՞ր։ Է՛, Բակո՞ւնց, Բակո՞ւնց։ Ես չգիտեի, որ լավ մարդ էր ինձ հանդիպել։ Հիմա գիտեմ, որ Բակունցն էր՝ Վաղարշակ Նորենցի հետ։ Անուն ուզեց, Մուրո ասի։ Բակունցն էլ գազետի մեջ, թերթի մեջ, գրքի մեջ Մուրո գրեց։ Ջոջ ու պստիկ Մուրո կասեն, դուք էլ ասեք։

— Մուրո, նոր զրույցներ չունե՞ս։

— Ունեմ։ Էնքա՞ն։ Զրուց հո չխլսա՞վ։

Հարսնուկը գալիս, օրորում է օրորոցը, իսկ Մուրոն մտածում է, թե ո՞ր գինին է թունդ ու զրույց բացող, և կաղին տալով դուրս է գալիս։

Մուրոն մառանում փորձել էր գինիները և նրա ժամավ՝ ծաղկատար դեմքին ժպիտ։ Ասում ենք՝ Մուրո, հացի չենք եկել, խաթրի, զրույցի ենք եկել։

— Խա՞,— ճեղանում է Մուրոն,— Սասունցու խոսք ու զրուց իր հացի հետ թանկ ու պատատուիր է։ Առանց հացի զրուց կեղնի՞։

Առաջին բաժակ-զրույցը այն էր, որ հիմա բոլորը ապրում են, սասունցին էլ, մշեցին էլ, բիթլիսցին էլ, ղարսեցին էլ, օրորոցները այնտեղ այրվեցին, իսկ հիմա, փա՜ռք, ամեն տան մեկ, երկու, երեք, չորս օրորոց է օրորվում։ Տարիների հետ բոլոր կորած անունները եկել փոքրացել են և չի աչքով ու ապահով սկսել են մեծանալ։

— Ուրեմն՝ փա՜ռք,— ասաց Մուրոն։

Ասացինք և մենք։

Երկրորդ բաժակ-զրույցը այն էր, որ Լենինի կառավարությունը փրկվածներին և՛ հող տվեց, և՛ ջուր, և՛ արև, և՛ օր։ Այդ արևոր, հողջուր էլ կապանվեր, երբ մեր երկիրը հաղթության դրոշ չպարզեր Բեռլինում և սասունցի Կարապետ Կարապետյանը Բեռլինում թռչարի և ցարխուշտա չպարեր։

— Սասունցիները հաղթանակից հետո միշտ ցարխուշտա են պարում։ Ուրեմն՝ փա՜ռք, ուրեմն մեր երեխաները այդ պարերը նույնպես կպարեն,— ասաց Մուրոն։

Երրորդ բաժակ-զրույցը այն էր, որ Սասունիկ գյուղը իջավ դաշտ, իրենց գյուղի կեսն էլ իջավ, և լեռնարոտի անցորդը, երբ իջնում և տեսնում է սասունիկցիների նոր տնտեսությունը՝ սիրտը վարդ է պատռում։

Մուրոն էլ է իջել դաշտ, լուսավոր սենյակներում ապրել մի քանի տարի, լավ աշխագործի համբավ վայելել և երազում կարոտել է իր լեռնաշխարհն և առավոտ նորից բարձրացել իր հին տունը։

— Լեռներում արև շատ կբացվի և օր ու՞շ կմթնի, փառք լեռներին։

Հետո Մուրոն ասում է, որ տների սյուներ, գերաններ, քարեր, օրորոցներ, երգեր, պարեր, վառած թոնիր, հարսանիք, դպրոց, գիրք, ամեն ինչ, գյուղում եղած ամեն ինչ իր նոր զրույցն է, և ինքը չի ուզում պատմել, քանզի զրույցը ամեն օր պատմվում է երկինք ելնող հացատ ծխի հետ։

...Մաղդան Արագածի լանջին է, նոր անուն ունի՝ Լեռնարոտ, և ձեռքը պարզ օրերին երբ ավելի պարզի, ապա Արարատի գագաթից բուռ-բուռ ձյուն կվերցնի և կզովացնի երազներում յեղեռններ պատմող արյունը։ Սասունցիների տները իրենց պարերի նման հյուսված են իրար։ Ապո Արշակի տուն կպած է ապո Խաչիկի տան, ապո Խաչիկի տան՝ ապո Կիրակոսի, ապո Կիրակոսի տուն՝ ապո Արշակի, ապո Արշակի տուն՝ ապո Գաբրիելի, ապա Գաբրիելի տուն ապո Մանուկի... Ու թե պարերը հոգնում են ու հանգստանում մարդկանց երակներում՝ նոր թափով արթնանալու և արթնացնելու կիրքը և բորբոքը, ապա տները չեն հոգնում և օրորոցներ են օրորվում այնտեղ, և հաց է թխվում, և խոսք ու զրույց է հյուսվում։ Տները չեն հոգնում։

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ»-Ի ՕՐԱՑՈՒՅՑԸ

«Էրեբունի» հրատարակչության (Փարիզ) բազմաբնույթ հրատարակությունների մեջ այս տարի ավելացել է ևս մեկը՝ պատի օրացույցը։ Այդ շքեղ օրացույցի յուրաքանչյուր ամիսը զարդարվում է գունավոր մի նկարով, որ հայրենական որևէ տեսարան կամ պատմական հուշարձան է ներկայացնում։ Լուսանկարները ֆրանսահայ լուսանկարիչ Մանուկի աշխատանքներն են։

Օրացույցի թերթերում տեղ են գտել հատվածներ Եղիշե Չարենցի, Վահան Թեքեյանի, Նաիրի Զարյանի, Պարույր Սևակի, Հովհաննես Շիրազի, Սիլվա Կապուտիկյանի և այլ բանաստեղծների մայրենի լեզվին նվիրված ստեղծագործություններից։

ԳԱՐԵԳԻՆ ԼԵՎՈՆՅԱՆԻ ԾՆՆԴՅԱՆ 100-ԱՄՅԱԿԻՆ ՆՎԻՐՎԱԾ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ

Տեղի ունեցավ ՀՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի արվեստի ինստիտուտի գիտական նստաշրջանը՝ նվիրված հայ մշակույթի ականավոր երախտավոր Գարեգին Լևոնյանի ծննդյան 100-ամյակին։

Արվեստի աշխատողների տանը այդ առիթով հավաքվել էին գիտության, գրականության, թատրոնի, արվեստի գործիչներ։

Բացման խոսքով Հայկական ՍՍՀ կուլտուրայի մինիստր [illegible] Լևոնյանին բնութագրեց իբրև հայ արվեստագիտության, թատրոնագիտության, գեղարվեստական մանկավարժության, մատենագիտության բազմավաստակ գործչի, որը հայ իրականության մեջ մեծապես նպաստել է գեղագիտության տարածմանը և զարգացմանը։ Որպես Երևանի պետական համալսարանի պրոֆեսոր, Լևոնյանը մեծ ներդրում ունի նոր սերնդի կրթության և դաստիարակության, արվեստի մասնագետների նախապատրաստման գործում, որի համար և նա Հայաստանում առաջինն է արժանացել արվեստի վաստակավոր գործչի կոչման։

Գարեգին Լևոնյանի գիտական ժառանգի մասին զեկուցեց բանասիրական գիտությունների թեկնածու Մ. Նորյանը։ Զեկուցողը նշեց, որ Գ. Լևոնյանը իր պայծառ կյանքի 75 տարիներից գրեթե 60-ը նվիրել է հայ արվեստագիտության զարգացմանը, ստեղծելով մնդարժեք աշխատություններ։ 1892 թվականին 18 տարեկան հասակում նա հրատարակեց «Հայ աշուղներ» իր փառավոր առաջին գործը, որին հաջորդեցին տասնյակ ծավալուն և արժեքավոր ուսումնասիրություններ։

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու Ս. Թոփչյանի զեկուցումը նվիրված էր Գ. Լևոնյանի կրիտիկական գործունեությանը։ Արվեստագիտության թեկնածու Մ. Կազարյանը խոսեց հայ կերպարվեստի զարգացման գործում Գ. Լևոնյանի հրատարակած «Գեղարվեստ» ամսագրի դերի ու նշանակության մասին։

ԿՎԵՐԱԿԱՆԳՆՎԵՆ ԿԱՄԵՆԻՑԻ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

(Սկիզբը՝ 5-րդ էջում)

քաղաքի հին հուշարձանների բացառիկ արժեքը Ուկրաինայի պատմության ու մշակույթի համար, վերջերս Ուկրաինայի կառավարությունը որոշում է ընդունել ամբողջովին Կամենիցը վերականգնելու և այն թանգարանի վերածելու մասին։ Վերականգնվելու է նաև քաղաքի հայկական թաղամասը։ Վերականգնման նախագիծը հանձնարարվել է Կիևի քաղաքաշինության և նախագծման ինստիտուտին։ Ուկրաինացի մի խումբ ճարտարապետներ, Ե. Գ. Դոլժենկոյի գլխավորությամբ, սկսեցին նախագծման աշխատանքները։ Սակայն պարզվեց, որ այդ գործն իրականացնելու համար անհրաժեշտ էին նաև օժանդակ նյութեր, այդ թըվում և հին ժամանակներում արված նկարագրություններ։ Ոչ առանց հիմքի, ուկրաինական ճարտարապետները կարծում էին, որ քաղաքի բնակչության զգալի հատվածը կազմած կամենիցահայերը իրենց գրքերում թողած պետք է լինեն Կամենիցի հուշարձանների նկարագրությունները։ Այդ ամենը հավաքելու և իրենց տրամադրության ներքո դնելու խնդրանքով ինստիտուտի ղեկավարությունը դիմեց Մաշտոցի անվան Մատենադարանին։ Երևան ժամանեցին նախագծի հեղինակներ, ճարտարապետներ՝ Վ. Ի. Պավլիշչուկը և Գ. Ա. Տարասյուկը։ Հայտնի է, որ հայ հեղինակների գործերում արժեքավոր շատ նյութեր կան ինչպես Կամենիցի քաղաքական պատմության, այնպես էլ այնտեղ կատարված շինարարական աշխատանքների և հուշարձանների վերաբերյալ։ «Կամենիցյան տարեգրության» հայ հեղինակներ Հովհաննեսը, Գրիգորը, Օքսենտն ու Հակոբը իրենց կազմած ժամանակագրություններում հաճախ են անդրադարձել նաև քաղաքի նշանավոր կառույցներին։ Ուշ շրջանի հեղինակները և հատկապես Կամենից այցելած հայ ճանապարհորդները տվել են իրենց տեսած նշանավոր շինությունների նկարագրությունը։ Այդ նյութերը հավաքվեցին և ռուսերեն թարգմանությամբ ուղարկվեցին Կիևի ճարտարապետներին։ Այնուհետև հետագա աշխատանքները պլանավորելու համար Կամենեց-Պոդոլսկ մեկնեց հայ և ուկրաինացի մասնագետներից բաղկացած մի խումբ, որը մանրամասն ծանոթացավ վերականգնման ենթակա թաղամասերի, դրանց վերաբերյալ պահպանված տեղեկությունների հետ։ Նախագծման աշխատանքներին նպաստելու համար արվեցին մի շարք առաջարկություններ։

Այժմ եռանդուն աշխատանքներ են տարվում Կամենեց-Պոդոլսկի հին քաղաքի վերականգնման պլանն ավարտելու համար։ Այդ պլանը նպատակ ունի Կամենիցի վերաշինման հիմնական վավերացումը։ Հուշարձանների ու բնակելի թաղամասերի վերականգնմանը զուգընթաց քաղաք ժամանող բազմահազար հյուրերի համար կկառուցվեն մի շարք հյուրանոցներ ու զբոսաշրջիկային հանգըրվաններ։ Նախատեսվում է հայկական Ս. Նիկողայոս եկեղեցին (14-րդ դ.) և «Հայկական առևտրական տունը» (16-րդ դ.), որոնք այժմ վերականգնվում են, վերածել թանգարանի՝ այնտեղ հավաքելով քաղաքի այլ վայրերում պահպանված հայկական հնությունները։ Նորաստեղծ թանգարանների ցուցանմուշները պատմելու են Պոդոլյեի քաղաքական ու մշակութային կյանքին հայերի ցուցաբերած եռանդուն մասնակցության և այն մեծ բարեկամության մասին, որը գոյություն է ունեցել հայ գաղթականների ու նրանց հյուրընկալողների միջև։

ՎԱՐԴԳԱՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

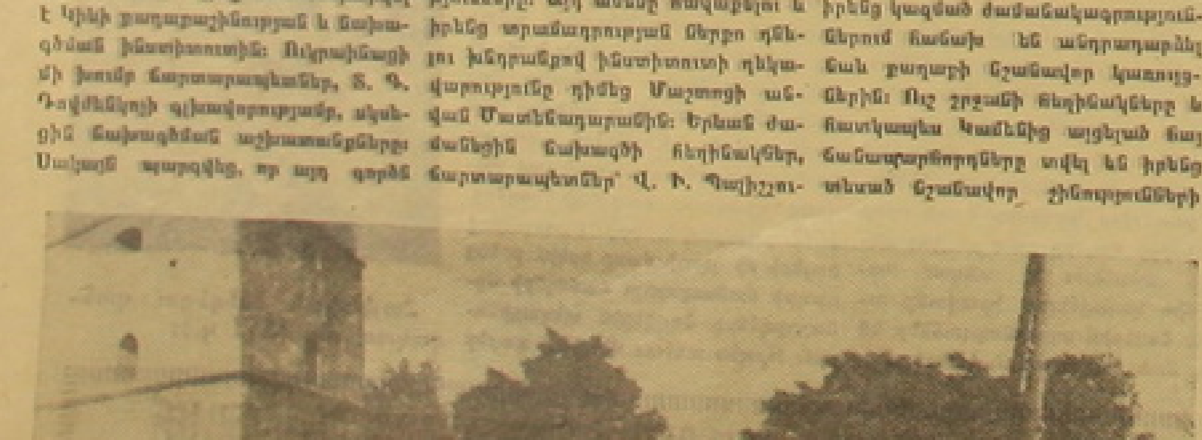

Կամարակապ մուտք հայկական թաղամասում։

Լուսանկարները՝ հեղինակի

«ՍԻՐՈ ԳԱՂՏՆԻՔԸ»

Այս խորագրով Ադրբեջանի պետական հրատարակչությունը ադրբեջաներեն լույս է ընծայել հայկական պատմվածքների ժողովածու, ուր տեղ են գտել Ավ. Իսահակյանի, Դ. Դեմիրճյանի, Ա. Բակունցի, Ստ. Զորյանի, Վ. Անանյանի, Գ. Սևունցի, Վ. Պետրոսյանի, Մ. Շաթիրյանի, Ս. Խանզադյանի, Մ. Սարգսյանի, Ա. Այվազյանի, Պ. Զեյթունցյանի առավել ճանաչում գտած գործերը։

«Սիրո գաղտնիքը» ժողովածուն տոգորված է ժողովուրդների բարեկամության և հայրենասիրության ոգով։

ՆՈՐ ԵՂԱՆԱԿ

Բժշկական ինստիտուտի կենսաքիմիայի ամբիոնում մշակվել և լայնորեն օգտագործվում է, այսպես կոչված, օրգանահատուկ (տվյալ օրգանին հատուկ) ֆերմենտների որոշման նոր եղանակ։ Կարևոր են հիստիդազա, ուրոկանինազա ֆերմենտները, որոնք օգնում են որոշելու լյարդի ֆունկցիոնալ վիճակը շաքարային հիվանդության դեպքում։ Ներդրված են նոր սարքեր, որոնք թույլ են տալիս հետազոտությունները կատարել ավելի բազմակողմանի և բարձր մակարդակով։

Ֆրիկը Ներսիսյան Արշակի փոքր տղան է, և հարսանիքը նրանն է, հարսանքավորը՝ ամբողջ գյուղը։ Բոլոր տներում սեղաններ են բացված։ Զրույցները գինովվում են, զրույցները հարբում են և նոր արթնանում։ Կարոն յառում է.

—Իմ տեղից չելներ, Ֆրիկի հարսանիքի գինին էլ է այստեղ, հացն էլ։ Հարսանքավորն էլ ես եմ։

— Մենք հարսանիքի խոսք, պար, երգ ենք ուզում։

— Ինչ՞...— Փարսամ, այն թեղերի ծայրերը պտղունցների մեջ առավ,— հարսանիքի անունով կուզեք ինձ խեղճացնե՞ք։ Չեք կարող։— Բառ է փնտրում։ Գտավ։ Մեծարում է։ Անկիրը գտա՞վ։— Արտաշես, Հարություն, Նվեր, Վարդան՝ չարվեք, չտապ։ Ձեզնից ո՞վ է պատրաստ հարսանիքի։

Եղբայրները նայում են Արտաշեսին, որը համեցիտ ասում է, թե ինքը գիշերը կմասնակցի ընկերոջ հարսանիքին, իսկ առավոտյան Երևան կգնա քննության։

—Չեղավ,— ննդացավ հայրը,— ինչ ասում է մեծ հայրը, պետք է պատրաստ լինեք... Լավ, արեմն բոլորս կգնանք Ֆրիկի հարսանիքին։

Հետո Շուշան կինը մի գիրկ լավաշ հաց բերեց. հացը երեխայի նման էր գրկել, ցորենի խոնի և ինքն էլ շատ էր նման ծաղկած հասկի։ Հացի հետ ներս մտավ 10-րդ դասարանցի աղջիկը։

— Անահիտ, ի՞նչ ես շատ սիրում,— հարցրեց ընկերս։

— Մեր Սասնա երգերը, մեր Սասնա պարերը։ Բակունցին կսիրեմ, Սևակին, մեր թոնրի հացը...

Ամեն ինչ անկեղծ ու մաքուր էր՝ նոր թրխած հացի նման, պարզ էր գեղջկական զրույցի պես։

Հարսանիքն սկսվում է աղա Արշակի տնից ու շարունակվում բոլոր տներում։ Ես եղա ամեն տուն, լսեցի սասունցիների ազնիվ, հինչեղ, հավատարիմ արյան խոսքը և տեսա, որ բոլոր պատումանները լցված են Արարատներով։ Մասիսի աչքերի տակ Արագածի թարմ ծոց լանջին հարսանիք է։ Ու երբ երիտասարդ Սմբատը պատմում էր կյանքի անողորությունը ծառի շվացով անցնող ձիավորի հետ համեմատող աղա Մկրտիչի, Մասիսի լանջին կրակ վառող աղա Ղազարի, աղջնիկ, փիլիսոփա սարը Գաբրիելի մասին, մատաղ անող, ոչ մի խոսք չասող, բայց միշտ երգող աղա Սարգսի մասին..., երբ տեսա, որ փոքրիկները մեծերի հետ պարում են՝ ագահորեն հայելով նրանց, նրանց կրկնելով ու սովորելով, — զգացի, որ այս մեծ զրույցը կշարունակվի հավերժ ու երբեք չի կտրվի։ Հետո ասացին Ոսկանը, վարորդ Հայկոն, դպրոցական Արթուրիկը, տրակտորիստ Գեղամը, քանվոր Ռաֆիկը, Գևորգը, Գասպարը, Հայրապետը, Արշակը, Մուշեղը աղբյուրի մոտ դարձան, լեգենդի, հեքիաթի, կյանքի մոտ և դարձան հարազատ ու սիրելի։ Եվ կարոտը հարսանեկան օրերի նման դարձավ պղնձի նման զրնգուն։ Հարսանիքը գյուղի համար էր։ Հարսանիքում չկան մեծեր և փոքրեր։ Մերոնց Արշակը դեռ սպիտակ մազ չունի, երբ սկսեց իր երեխաների հարսանիքների շարքը։ Առաջին հարսանիքին ասաց. «Երկրում 38 շունչ էինք, 12 օրորոց կօրորվեր։ Չորս հոգի հասանք այստեղ... Անահի՛տ, տասը երեխա պետք է բերես»։ Երկրորդ հարսանիքին՝ «Երկրում 56 շունչ էինք, Ներսես, դու քաղաքում ես ապրում՝ վեց երեխա»։ Հարսանիքների շարքը գնաց Սասնաշապի նման և հիմա հերթը Ֆրիկինն է։ Ու հիմա ծերունի Արշակը հազիվ է զսպում արցունքները։ Որդիները, աղջիկները 56 շունչը վերականգնեցին։ Եկել են 38 կորած անունները։ Ամեն հին օջախը նորից է կրկնվում և Ֆրիկի առաջին երեխայով նոր կյանք կսկսվի։ Հետո նա նայեց հարսանքավորներին, փորձեց նրանց մեջ գտնել Մհերին, Հայրապետին, Կիրակոսին, Մուշեղին, նրանց որդիներին, թոռներին, բայց նրանք այս հարսանիքին էլ չեկա՜ն-չեկա՜ն։ Եվ Արշակը հանկարծ տխրեց, հանկարծ ծափ տվեց, հանկարծ ծիծաղեց։

Հարսանիքը գյուղի համար էր։ Սասնա երգերի հուժկու շարքը ջրվեժի նման շառաչելով, գետի նման վարար ընթացքով, գարնան անտառի ազատ շնչով ու աշնան երկնքի պարզությամբ ու ծերունի Արշակի աչքերի տխրությամբ իջնում էր Սամվելի, Հայկոյի, Մկրտիչի, Գասպարի հոգուց։ Պետիկն զուռնի հետ արթնանում էին պարերը բառերի նման և սկսվում էր հուժկու, ձուլված շարքը, ու թվում էր, թե նրանց ոտքերի տակ չի դիմանա հատակը։ Բայց նրանք պարում էին հողի վրա, և հողը նրանց ոտքերին բան էր ասում։

Եվ հարսը մնացել էր զարմացած։ Այսպիսի մարդիկ կլինե՞ն, այսպիսի պարեր կլինե՞ն։ Եվ նա մտածում էր երկրաբանական գիտությունների դոկտոր-պրոֆեսոր հոր մասին, նրա երկրաբան ընկերների մասին, որոնք հողից մի բան գտնելով ուրախանում, աշխարհով մեկ են լինում։ Իսկ ինչո՞ւ չեն պեղում նաև այս մարդկանց։ Այս մարդկանց մեջ հողից ավելի շատ գանձեր կան պահված։ Եվ Ֆրիկը, որ համալսարանում սովորել է Գոհարի հետ, միասին ընդունվել են ասպիրանտուրա, ուրիշ աչքերով է նայում Գոհարին։ «Մ՛ս այս եմ։ Մենք այս ենք»։

ՀՐԱՉՅԱ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ

ԿՅԱՆՔ ԲՈԼՈՐԻ ՀԱՄԱՐ

Երևանի երկաթուղայինների թաղամասում անվանի մարդ է փոստատար Նշանը՝ բոլորի ցանկալի հյուրը։ Բարի ժպիտը դեմքին, նա տնից-տուն անցնելով պարզում է նամակ և հեռագիր, լրագիր ու հանդես, չմոռանալով տեղեկանալ նաև, թե ինչպես են ծանոթները, հանգստարանում քննությունից ի՞նչ ստացավ տղան, ի՞նչ ունեցավ հարսը, կամ ինչպե՞ս է հիվանդ ծերունին, մի խոսքով՝ ամբողջ հանձնաշրջանին ապրում են մարդիկ, որոնց հանդիպելիս, օրը, կարծես, լցվում է ինչ-որ բանի բանով...

Այսպես՝ տասնութ տարի շարունակ։ 47-ին էր։ Հայրենիք եկավ Սալոնիկից։ Եվ հայրենիքում նոր հասցե կախեց իր նոր դռանը, տունը հեռագրերով լցվեց մանուկների աղմուկով... Հետո փոստատարի պայուսակն առած շտապեց մարդկանց մոտ՝ նոր նամակներ փնտրելու, նրանց հետ բաժանելու կյանքի կարոտները ու հոգսերը... Եվ այսօր Նշան Այդինյանի անունը, որպես հանաչված փոստատարի, բարի գովասանքով է գտել փոստատար հինգերորդ բաժանմունքի պատվո գրքում։

Այսօր նրա մասին անկեղծանքով են խոսում նաև երգ-երաժշտության սիրահարները։ Բազմաթիվ են համակիրները, որ եկել ու գալիս են հայրենի հեռուստատեսության հաղորդումների։ Մարդիկ խնդրում են կրկին ու կրկին կապույտ էկրան հրավիրել խմբավար Նշանին և նրա ընկերներին, որոնք, հաճախ գալով հեռուստատեսություն, հմայել են հազարավոր սրտեր...

Փոստատարները Ժիրայրը, Միհրանը և խմբի մյուս անդամները, որ հաճախ հայրենադարձվել են Հունաստանի տարբեր քաղաքներից, իրենց ինքնագործ արվեստով շատերի համակրանքն են շահել։ Նրանց արդեն երրորդ անգամ հրավիրվել են ստուդիա և այնտեղից հեռուստադիտողների համար երգեցել հունական ժողովրդական համեղ մեղեդիները։

Եվ ամեն անգամ հաղորդավարուհին ժպտալով հայտարարում է. «Երգում է մայրաքաղաքի փոստատար ժողգործիքների խումբը՝ ղեկավարությամբ գերազանցիկ փոստատար Նշան Այդինյանի...»։

Նորից նոր տարի։ Նոր մարդկանց հետ...

— Բարով տեսանք...

— Բարև, Նշան։

— Ե՞րբ պիտի նորից լսենք։

— Է, լա՞վ էր,— հարցնում է Նշանը՝ թերթերի ու նամակների տրցակը թևատակին, դեմքին նույն բարի ու ծանոթ ժպիտը...

Տանը մարդիկ ուրախ ու սրտամոտ, գլխով են անում. «Էլի կլսենք...»։

— Պիտի ունենանք, հարկավ...

Ասացին՝ մեկ ամենն նորին պետի երգերը...

Խմբի անդամներ Ժիրայր Ուլուսյանը, համերգավար Համբարձումյանը, Միհրան Միքայելյանը և Ժիրայր Վարդանյանը։ Կենտրոնում՝ խմբի ղեկավար Նշան Այդինյանը։

ՀՐԱՆԴ Ք. ԱՐՄԵՆ

Երկարատև հիվանդությունից հետո 78 տարեկան հասակում Լոս-Անջելոսում (ԱՄՆ) վախճանվեց սփյուռքահայ բազմավաստակ պատմաբան Հրանդ Ք. Արմենը։

Նա ծնվել է 1895 թվականի հունվարի 1-ին Կեսարիայի Թալաս գյուղաքաղաքում։ Կյանքի անապահովությունն ու ապրուստի միջոցներ հայթայթելու հոգսը ստիպում են 16-ամյա պատանուն շատ-շատերի հետ միասին թողնել հայրենի բնակավայրը։ 1911 թվականին Հրանդ Արմենը մեկնում է ԱՄՆ, որ տարիներ առաջ գաղթել էր իր ավագ եղբայրը։ Սկզբում աշխատում է եղբոր մոտ՝ այրադացում, որտեղ և գրկվում է իր մի ձեռքից։

1931 թվականին Հրանդ Արմենը ընդունվում է Դետրոյտի համալսարանը և երեք տարում փայլուն գնահատականներով ավարտում չորս տարվա դասընթացը՝ ստանալով իրավագիտության դոկտորի աստիճան։ Նրան հրավիրում են հայ մատենագիտություն դասախոսելու նույն համալսարանում, բայց նա ընդունելով մի քանի դասախոսություն է կարդում և ապա անցնում ինքնուրույն աշխատանքի իրեն իրավաբան։

Մտերիմներին գրած նամակներում նա հաճախ է խոստովանել, որ իրավաբանությունը իր համար եղել է սոսկ ապրուստի միջոց և իր սիրած գիտությունը միշտ համարել է պատմությունը։ «Ամբողջ կյանքում երազել եմ ապահովված լինել այնպես, որ կարողանամ թողնել աշխատանքս և ամբողջովին զբաղվել միայն պատմությամբ»,— գրել է նա։ Բայց պատմագիտական այն հսկայական ժառանգությունը, որ թողել է Հրանդ Ք. Արմենը, բավական է նրան համարելու սփյուռքահայ ամենամեծ պատմաբաններից մեկը։ Նրա գրչին են պատկանում մի շարք արժեքավոր ուսումնասիրություններ, իսկ «Մեծն Տիգրան»-ը դուրս է եկել միջազգային ընթերցասրահ և օտարներին ներկայացրել հայ ժողովրդի պատմության փառավոր էջերից մեկը։

1951 թվականին Երուսաղեմում տպագրվում է Հրանդ Ք. Արմենի «Խորենացի, Եղիշե և Հ. Ներսես Ակինյան», 1952-ին՝ «Մաշտոցը և սպարապետը» (Լոս-Անջելոս, ԱՄՆ), նույն թվականին՝ «Ծննդավայրերը ցույց տված են» (Լոս-Անջելոս, ԱՄՆ), 1954-ին՝ «Պատմություն Խորենացիի քննադատության» (Երուսաղեմ), 1958-ին՝ «Պապ Արշակունին» (Երուսաղեմ), 1962-ին՝ «Փառանձեմ թագուհի» (Վենետիկ) աշխատությունները, որոնք կարևոր ներդրում են հայագիտության մեջ։

Հայ պատմագիտության մատուցած Հրանդ Արմենի ամենամեծ և պատվաբեր ծառայությունը Արտաշեսյանի հարստության խորագնին գիտական ուսումնասիրությունն է, որ ամփոփված է նրա երկու աշխատություններում՝ «Մեծն Տիգրան» (Անգլերեն՝ 1940 թ., Դետրոյտ, ԱՄՆ, հայերեն՝ 1947 թ., Բեյրութ) և «Անկումն Արտաշեսյան հարստության» (Բեյրութ, 1967 թ.)։

Քառասուն տարի շարունակ տարբեր երկրների արխիվներից և գրադարաններից նա պրպտել ու հավաքել է այն տեղեկությունները, որոնք վերաբերում են Արտաշեսյան հարստության երեք խոշոր դեմքերին՝ Արտաշես Առաջինին, Տիգրան Երկրորդին և Արտավազդ Երկրորդին։

Հրանդ Արմենը սփյուռքահայ առաջին պատմաբանն էր, որ գիտական խոր վերլուծությամբ բացահայտել է Արտաշեսյան հարստության ամբողջ պատմությունը։ Նա գրել է նաև պատմաբանասիրական բազմաթիվ հոդվածներ, որոնք լույս են տեսել Սովետական Հայաստանի գիտական պարբերականներում, ինչպես նաև սփյուռքահայ մամուլում։ Նրա արխիվում կան անտիպ ուսումնասիրություններ, ինչպես նաև տպագրության պատրաստ մեծածավալ մի աշխատություն՝ հարուստ փաստաթղթերի հիման վրա (անգլերեն), որը վերաբերում է առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին Արևմտյան Հայաստանի կրած ողբերգությանը։

Հրանդ Արմենը ուներ պատմության մութ էջերը հետազոտելու, բանավիճելու առանձնահատուկ ընդունակություն։ Ամենադժվարական խնդիրների շուրջն անգամ նա խոսում էր մեծ կրքով ու տրամաբանական ուժեղ դատողությամբ։ Նա միաժամանակ շատ նուրբ ու զգայուն անձնավորություն էր, ջերմ հայրենասեր և մեծ հարգանք էր վայելում իր շրջապատում։

Հրանդ Արմենն ապրելով ու աշխատելով մայր հայրենիքից հեռու, բազմաթիվ թելերով կապված էր Սովետական Հայաստանի, նրա պատմաբանների հետ, հետաքրքրվում էր հայրենի երկրի ամեն մի նորությամբ, ուրախանում նրա հաջողություններով և ձգտում էր սեփական աչքերով տեսնել հայ ժողովրդի մեծ վերածնունդը։ Սակայն, ավա՜ղ, երկարատև հիվանդությունը թույլ չտվեց իրականացնելու իր վաղեմի երազանքը։ Նա մեռավ հայրենիքից հեռու, հայրենիքը սրտում։

ՍՓՅՈՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԻ ԿՈՄԻՏԵ

ԱԴԼԵՐՅԱՆ «ԼՈՌԻ»-Ն

Կրասնոդարի երկրամասի Ադլեր քաղաքում և մերձակա գյուղերում մեծ թվով հայեր են ապրում: Մեկ տարի առաջ Վեսյոլոյե գյուղի ակումբի նախաձեռնությամբ ստեղծվեց երգի և պարի երիտասարդական համույթ, որին տրվեց «Լոռի» անունը: Նրանում ընդգրկվեցին № 38 դպրոցի բարձր դասարանների աշակերտներ, պետական տնտեսության և Ադլերի արդյունաբերական ձեռնարկությունների երիտասարդ բանվորներ: Բացի հայերից, համույթի կազմում ընդգրկված են նաև ռուս երիտասարդներ:

Հետաքրքիր և բազմազան է գեղարվեստական ինքնագործունեության այս կոլեկտիվի խաղացանկը: Հանդիսականներն անեն անգամ ծափերով են ընդունում հայկական ժողովրդական «Հովիվների պարը», «Քոչարի»-ն, «Բերդ պարը», «Ճայախոս»-ը՝ տղաների կատարմամբ: Կանանց երգչախումբը հիանալի է կատարում «Ալ այլուխս», «Նուբար-Նուբար» և մյուս երգերը:

Սովետական Միության կազմավորման 50-ամյակի տոնակատարության օրերին ինքնագործ կոլեկտիվը հանդես եկավ նոր ծրագրով: Բացի ազգային երգերից, ծրագրում տեղ էին գտել ռուսական, ուկրաինական և վրացական երգեր ու պարեր: Կոլեկտիվը գյուղական ինքնագործունեության ստուգատեսում հաղթող ճանաչվեց և արժանացավ դիպլոմի:

Համույթը հաճախ է ելույթներ ունենում Վեսյոլոյեի գյուղական ակումբում, հարևան կոլտնտեսություններում, առողջարաններում, հանգստյան տներում ու պետական տնտեսություններում:

Ռ. ՀԱԿՈԲՅԱՆ

ԲԵՄԱԴՐՎԵԼ Է ԿՐԱՍՆՈԴԱՐՈՒՄ

Ա. Պապայանի «Արտասահմանյան փեսացու» կատակերգությունը քաջածանոթ է մեր հանդիսատեսին՝ Երևանի Ստանիսլավսկու անվան ռուսական դրամատիկական թատրոնի բեմադրությամբ: Եվ ահա այն բեմական երկրորդ ծնունդը ապրեց Կրասնոդարի Մ. Գորկու անվան պետական դրամատիկական թատրոնի բեմում: Թատերգությունը բեմադրել է Ռուսաստանի Ֆեդերացիայի վաստակավոր արտիստ Մ. Վ. Նագլին:

Բեմադրությունը, որ լավ ընդունելություն է գտել հանդիսատեսների մոտ, ներկայացված է Սովետական Միության կազմավորման 50-ամյակին նվիրված ստուգատես-փառատոնին:

Կրասնոդարի պետական դրամատիկական թատրոնի խաղացանկում տեղ են գտել նաև սովետական տարբեր ժողովուրդների դրամատուրգների այլ գործեր:

Հաճելի ձմեռ...

ՍՊՈՐՏ

ՖՈՒՏԲՈԼ

Ինչպես հայտնի է, Պարագվայում այս տարվա մրցաշրջանին է նախապատրաստվում Երևանի «Արարատ»-ը: Ֆիզիկական ու տեխնիկական պատրաստականության բարձրացման պարապմունքներին զուգընթաց արարատցիներն ունեն ստուգողական հանդիպումների ծրագիր, որն արդեն սկսել են իրագործել: Նրանք անցկացրել են երկու խաղ. 5:0 այդպիսի հաշիվ գրանցվեց Ասունսիոնի «Գիմնազիա»-ի հետ հանդիպման ժամանակ, իսկ Օրլոյի «Սպորտինգ»-ին «Արարատ»-ը պարտության մատնեց 3:0 հաշվով:

Փետրվարի 7-ին «Արարատ»-ը կհանդիպի Կիևի «Դինամո»-յականներին, իսկ 11-ին՝ Մոսկվայի «Սպարտակ»-ի հետ:

ԴԱՍԱԿԱՆ ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

«Աշխատանքային ռեզերվներ» մարզական ընկերության կենտրոնական խորհրդի երիտասարդական առաջնությունում, որն անցկացվեց Դոնի Ռոստովում, 74 կիլոգրամ քաշային կարգում հաղթողի կոչումը նվաճեց Երևանի ֆիզիկական կուլտուրայի ինստիտուտի ուսանող Սերգեյ Տոնոյանը:

Դոնեցկում անցկացվեց ավանդական հեղափոխական Արտյոմի հիշատակին նվիրված համամիութենական մրցաշար, որին մասնակցում էին ՌՍՖՍՀ-ի, Ուկրաինայի, Մոլդավիայի, Հայաստանի, Լիտվայի, Էստոնիայի, ինչպես նաև Լենինականի ներկայացուցիչները: Ամենաթեթև քաշային կարգում չեմպիոնի կոչումը նվաճեց երևանցի Աշոտ Ասլանյանը:

ԲՌՆՑՔԱՄԱՐՏ

Ուկրաինական Կիրովոգրադ քաղաքում տեղի ունեցան «Աշխատանքային ռեզերվներ»-ի երիտասարդ բռնցքամարտիկների համամիութենական առաջնության մրցումները: Ամենաթեթև քաշում ոսկե մեդալի արժանացավ լենինականցի Յուրիկ Բաղդասարյանը: Նրա համաքաղաքացի Նորիկ Մուրադյանը (կիսաթեթև քաշ) շահեց երկրորդ մրցանակը: Երրորդ տեղը գրավեցին կիրովականցի Վաչագան Բաղդասարյանը (երկրորդ կիսամիջին) և երևանցի Դավիթ Օհանյանը (առաջին միջին): Թիմային մրցումներում Հայաստանի ներկայացուցիչները գրավեցին երկրորդ տեղը:

Սփյուռքահայ արվեստագետներ

ՊԱՐՈՒՀՈՒՅՑԸ

Վաշինգտոնի «Վանիկ» պարախումբը հեղինակավոր համբավ է վայելում ամերիկահայ շրջաններում: Խմբի պարուսույցն է Էլեանոր Սեդա Կարաօղլանյանը: Նա՛ է խմբի ղեկավարը, կազմակերպիչն ու պարուսույցը, նա՛ է «Վանիկի» պարային դիմանկար ստեղծողը:

Էլեանորը ծնվել է 1938-ին, արվեստասեր ընտանիքում: Հայրը՝ Վահրամ Բաբախանյանը, եղել է դերասան ու իր ժամանակին խաղացել է Հովհաննես Զարիֆյանին, իսկ մայրը՝ Ալիսը, հայկական զգեստների մասնագետ էր: Ընտանեկան այսպիսի մթնոլորտում, ուր ազգային ճկարագրի ավանդները են պահպանվել ու խորապես գիտակցվել, Էլեանորը համակվում է տոհմականը վերարտադրելու ոգևորությամբ: Նույնիսկ դեռ յոթ տարեկան հասակում նա բեմ է բարձրանում ու հանդես գալիս Վանի, Մուշի և Էրզրումի պարերի կատարմամբ: Շնորհալի աղջնակը հետագայում հետևում է բալետի դասընթացների, իսկ տասներեք տարեկան հասակում հրավիրվում է Բոստոնի Ինտերնեյշընըլ ինստիտուտ որպես մենապարուհի: Նա հանդես է գալիս նաև Բոստոնի ազգային պարախմբում, բայց միշտ երազելով հայկական պարախումբ ստեղծելու մասին:

Նկարում.— Էլեանոր Սեդա Կարաօղլանյանը ելույթի պահին։

Այս նախաձեռնողությունն էր, որ Էլեանորին բերեց Սովետական Հայաստան, ուր նա հանգամանորեն ծանոթացավ և ուսումնասիրեց ազգային պարի կատարումները, Հայաստանի երգի ու պարի պետական անսամբլի պարային ծրագիրը, պարուսույց Վավիլեն Բունիաթյանը ջանք չխնայեց նրան տոհմիկ պարեր ուսուցանելու:

Ահա այսպիսի նպատակասլաց նախապատրաստությունից հետո Էլեանորը Վաշինգտոնում ձեռնամուխ եղավ «Վանիկ» պարախմբի ստեղծմանը: Նրա շուրջը խմբվեցին հայ պարման-պարմանուհիներ, որոնց համար հայ պարը նաև հայեցիության հետ առնչվելու մի օղակ էր: Թափված ջանքերը պսակվեցին հաջողությամբ: Պարախումբը համապատասխան տարազով ներկայացնում է Վանի ու Էրզրումի, Մուշի ու Զանգեզուրի և աշխարհագրական այլ գոտիների ազգային պարերը, նրան ծափահարում են ամերիկահայն ու օտարը:

Դեռևս թարմ են Վ. Բունիաթյանի տպավորությունները «Վանիկ»-ի պարապմունքներից, որոնց ականատես է եղել նա Վաշինգտոնում գտնվելիս: Զրույցի ընթացքում նա ասաց. «Ձեռայած շների սուղ հնարավորություններին, տիկին Էլեանոր Սեդան անխոնջ ջանասիրությամբ պատանիներին ուսուցանում է պարի ամեն մի քայլը, ամեն մի շարժումը, նազելիությունը: «Վանիկ»-ին ու նրա պարուսույցին նոր հաջողություններ եմ ցանկանում»:

ԱՐԱՄ ԴԵՄԻՐՃՅԱՆ

ԿԱՄԵՐԱՅԻՆ ԱՆՍԱՄԲԼ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆՈՒՄ

Վերջերս Լենինականի ֆիլհարմոնիայի համերգային դահլիճում կայացավ քաղաքի նորաստեղծ կամերային անսամբլի անդրանիկ համերգը:

Նվագացանկը ընդգրկում է կամերային երաժշտության դասական նմուշներ: Կատարվեցին Ռամոյի «Փոքրիկ սյուիտը», Վիվալդիի «Կոնցերտ երկու ջութակի համար նվագախմբի հետ», Շումանի «Պաստորալային սյուիտը», Հենդելի «№ 12 կոնցերտոն», Մոցարտի «Սիմֆոնիետա»-ն և ուրիշ գործեր:

Կատարվեց նաև Կոմիտասի «Վաղարշապատի պարը»՝ մշակված կամերային անսամբլի համար:

Անսամբլի գեղարվեստական ղեկավարը և դիրիժորն է Սերգեյ Մացոյանը:

Վ. ԹԵՐԶԻԲԱՇՅԱՆ

Նոր տարվա առթիվ սփյուռքահայ բազմաթիվ կազմակերպություններից, հասարակական գործիչներից, մտավորականներից, գրողներից, արվեստագետներից ստացել ենք ջերմ շնորհավորանքներ և բարեմաղթություններ, որոնց համար շնորհակալություն ենք հայտնում:

ՍՓՅՈՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԻ ԿՈՄԻՏԵ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԱՅՆ» շաբաթաթերթի և «ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ամսագրի խմբագրություններ

Խմբագիր՝ ԼԵՎՈՆ ԶԱՔԱՐՅԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԱՅՆ

375010, ԵՐԵՎԱՆ, Ալավերդյան փողոց № 37.

Հեռախոսներ.— խմբագիր՝ 56—04—35, խմբագրի տեղակալ՝ 56—03—17, պատասխանատու քարտուղար՝ 56—04—85, բաժիններ՝ 56—03—48, 56—40—31:

ԳԻՆԸ՝ 5 ԿՈՊ.

69102